

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında Söke Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılması
Highlighting Söke Kemalpaşa District as a micro destination within the scope of sustainability of cultural heritage

Gönderim Tarihi / Received: 25.03.2024

Burçak AKINCI EKİZTEPE¹

Kabul Tarihi / Accepted: 29.11.2024

Doi: [10.31795/baunsobed.1458641](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1458641)

ÖZ: Bu çalışmada, kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından önemli bir çekim değeri olduğu düşünülen Söke ilçesinin tarihi Kemalpaşa Mahallesi, mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılması perspektifinden değerlendirilmektedir. Böylelikle Kemalpaşa Mahallesi ile ilgili akademik çalışmalara hem dayanak oluşturmak hem de güncel bir katkı sağlamak istenmektedir. Uzun bir tarihe tanıklık etmiş olan bu eski Rum Mahallesi'nin turizm gelişiminin önünü açacak çalışmaların neler olduğu incelenmiştir. Çalışmanın, birçok kültürel hatırayı bünyesinde barındıran Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon ölçeğinde ele alınarak yapılacak diğer çalışmalara dayanak oluşturması beklenmektedir. Çalışmada olasılıklı olmayan amaçlı örneklem kullanılarak mahallenin yeniden işlevlendirme çalışmalarına katkı sağlayan, mahallenin tarihine tanıklık etmiş olan dokuz kişiyle görüşülmüştür. Doküman analizi, gözlem ve görüşmeler ile elde edilen veriler sistematik bir şekilde toplanmıştır. Çalışma sonucunda, Söke Kemalpaşa Mahallesi'nde bulunan tarihi yapıların restorasyon çalışmaları ile yeniden işlevlendirilmesine yönelik çalışmaların devam ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca mahallenin bütüncül olarak iyileştirilmesi ve turizme kazandırılmasının Söke belediyesi ve Söke kaymakamlığının gündeminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel miras, Şehirlerin sürdürülebilirliği, Söke Kemalpaşa Mahallesi.

ABSTRACT: In this study, the historical Kemalpaşa Neighborhood of Söke district, which is considered to have an important attraction value in terms of the sustainability of cultural heritage, is evaluated from the perspective of being highlighted as a micro destination. In this way, it is aimed both to form a basis for academic studies on Kemalpaşa Neighborhood and to make a contribution to the literature. The studies that will pave the way for the tourism development of this old Greek Neighborhood, which has witnessed a long history, have been examined. It is expected that the study will form the basis for other studies to be conducted by considering Kemalpaşa Neighborhood, which contains many cultural memories, at the micro destination scale. In the study, nine people who contributed to the re-functioning studies of the neighborhood and witnessed the history of the neighborhood were interviewed using non-probability purposeful sampling. The data obtained through document analysis, observation and interviews were collected systematically. As a result of the study, it was determined that the restoration and re-functioning studies of the historical structures in Söke Kemalpaşa Neighborhood are ongoing. In addition, it was concluded that the holistic improvement of the neighborhood and its introduction to tourism is on the agenda of Söke Municipality and Söke District Governorship.

Keywords: Cultural heritage, Sustainability of cities, Söke Kemalpaşa District.

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı/Aydın il Milli Eğitim Müdürlüğü/Söke İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü/Seyda Fırat İlkokulu, burcakakinciekiztepe@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1421-4734>

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

Sustainability is the ability of systems to continue their existence to ensure the balance between the welfare level of society and the relations between natural resources and the environment. Thus, reuse and recycling and protection are possible in all areas. Sustainable tourism is the application of the idea of sustainable development in the development of the tourism sector. Cultural heritage is a treasure that ensures the continuity of the common past of the members of a society, increases the power of solidarity with each other, and guides the correct establishment of the future. Protecting and preserving these heritage values is important for the continuity of societies. Cultural heritage is a concrete indicator of the existence of societies. It is extremely important to protect and develop natural and cultural resources for the continuity of tourism. Protecting and restoring historical and cultural values is facilitated by planning the tourism activity of the destination in a sustainable manner. Architectural heritage structures, which are one of the most important components of cultural heritage, give identity to the area where they are located. Cities ensure their sustainability by integrating with the concept of sustainable neighborhoods. Söke Kemalpaşa District, which is located on the road route of Bodrum-Didim-Kuşadası tourism attraction centers and has a strategic location, attracts attention as a face that determines the identity of the city. Before the Republic, families with good socio-economic and socio-cultural conditions lived in the neighborhood, which was the Greek Quarter.

Methodology

The main subject of the research is Söke Kemalpaşa District. The main purpose of the study is to reveal the potential of Söke Kemalpaşa District as a micro destination within the scope of sustainability of cultural heritage. In the study, firstly, a literature research was conducted. In the literature research, no academic study was found regarding the use of the historical Kemalpaşa District for tourism purposes. It is thought that the study will contribute to fill the gap in this aspect. In this study, which is a case study, non-probability purposeful sampling was preferred. Interviews with nine people were conducted. The reasons for choosing the neighborhood include the fact that it has been declared a protected area and taken under protection, and the registered buildings have been expropriated.

Findings and discussion

Söke Municipality has eleven expropriated buildings including Uzbek Mansion, Akkoyun House, Guest House and Reception, Sarı House, Noah Bey Mansion, Dalgıç House, Workshop Building in Kemalpaşa District, together with Efes Cinema and Özbaşatak House (Cactus House). Findings regarding these registered buildings have been obtained. Each of them has a story. The buildings reflect the architecture of the 1800s and are known to have been built by Greek masters, creating a neighborhood rich in Chios-type architectural elements. The old Greek neighborhood, where Turkish families were settled, contains 480 qualified and 62 registered buildings.

Results and recommendations

In the region where Kemalpaşa District is located, the concept of tourism dependent on coastal tourism is dominant. When evaluated within the scope of the Lower Büyük Menderes Basin, it is noteworthy that Söke has a rich history, cultural and natural opportunities. Söke Kemalpaşa District is in a position to meet the expectations of tourism with its conservation and preservation efforts carried out since it was declared an urban protected area, its historical structures and street textures, and its sustainable features that raise awareness about history and its values. It has been determined that there is a need for the existence of original, branded tourist products that will contribute to tourism. It is planned to design and produce qualified products for tourism with the Future is in Tourism Project, which was prepared to be the driving force in the region's participation in cultural tourism. Söke's existing cultural values were noticed by the local government and efforts to keep them alive began. As a result of the restoration of the historical Greek houses in Kemalpaşa District, the added value due to tourism is expected to increase. Improvement activities in Kemalpaşa District have been substantially completed. The importance of executing a large and valuable project with a management plan has been determined. It is important to make management planning on brand management, application management, public mobilization management, and how to mobilize the people there.

Giriş

Tarihin tozlu sayfalarında farklı topluluklara ev sahipliği yapmış yapılar ve yapıların bulunduğu alanlar, dönem topluluklarının kültürünü ve sosyo ekonomik durumunu yansıtmaktadır. O dönemin özellikleri hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayabilen şehirlerin alt sistemi olan bu yapıların yeniden işlevlendirilmesi, sistem olarak kabul edilen şehirlerin sürdürülebilirliğini de kolaylaştırmaktadır (Chougill, 2008; İsmailoğlu ve Kulak Torun, 2022).

Evrenin ve bireylerin sistemli birlikteliğini farklı derecelerde düzenleyen sürdürülebilirlik olgusunun en önemli yapı taşını şehirler oluşturmaktadır. Şehirlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ise yerel düzeyde gösterilen çabaların mahalle ölçeğine indirgenmesini gerekli kılmaktadır. Şehircilik ve mimari perspektiften değerlendirildiğinde tarihi ve kültürel miras açısından oldukça önem arz eden mahallelerin zamanla sürdürülebilirliklerini, doku kaybını ve bütünsel kimliklerini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya oldukları ortadadır. Küreselleşme süreci ve ülkelerin ekonomik büyümesinin olumsuz baskısı yok oluş riskinin olduğu mahallelerde kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilmesi ilişkisini ön plana çıkarmaktadır (Kanlı, 2015: 362).

Türkiye kültürel miras açısından son derece zengin bir ülkedir. Yasaları, yönetmelikleri, kültürel mirasın korunmasına yönelik birimleri bulunmaktadır. Ancak devlet himayesinde bulunan kültürel varlıklar, yetersiz koruma politikasından dolayı yeterince korunamamaktadır. En önemli sorunlardan birisi, yapıların tekil olarak korunması ve bir sokağın/semtin bütün olarak restore edilme eksikliğidir. Kent koruması çevre düzenlemesinin, tarihi mekânların tümünde bütün olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir (İstanbullu Dinçer ve Muğan Ertuğral, 2000: 77). Koruma bilinci gelişiminin en önemli adımlarından birisi olan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu (1973) ile sit kavramı ortaya konulmuştur. Bütüncül koruma kavramı böylelikle mevzuatta yerini almıştır. 5226 Sayılı Kanun (2004) ile tarihi dokuların bütüncül korunmasında Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP), Çevre Düzenlemesi ve Alan Yönetimi Planı terimleri kullanılmaya başlandı (icomos, 2011). Kemalpaşa Mahallesi'nde yapılan çalışmalarda kültürel mirasın öncelikle tek yapı ölçeğinde, ardından yakın çevresi ölçeğinde bütüncül olarak olmak üzere sokak sağlıklaştırma yönteminin planlı bir şekilde uygulandığı görülmektedir.

Kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından değerlendirildiğinde turistik çekim merkezinin yapılmasının bilinçli ve doğru bir planlama ile sağlanması önem arz etmektedir. Planlama çalışmaları, mevcut kültür öğelerinin özgünlüğünü korumaya ve nesilden nesile bozulmadan aktarılmasına yardımcı olmaktadır. Turizmin diğer destek ürünlerinin (ulaşım, konaklama, yeme içme vb.) kültürel değerleri ön plana çıkarmaya yönelik bütüncül ve nitelikli bir şekilde planlanmasının destinasyonun tanınırlığını artırmayı ve dolayısıyla turizm gelirinden alınacak paydan yararlanılmasını kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Çalışmanın amacı, kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında Söke Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılması perspektifinden değerlendirilmesidir. Kentsel tarihi çevrelerde peyzaj tasarımı kapsamında sokak sağlıklaştırma çalışmaları ve geleneksel konutların turizme kazandırılması ile ilgili olarak Bartın (Çelik ve Demirtaş, 2019), Trabzon (Ataman, 2019), Beypazarı (Çelik ve Yazgan, 2009), Kastamonu (Aktaş ve Oktay, 2020), Kütahya (Beydilli ve Güven, 2017) kentleri ile ilgili akademik çalışmalara rastlanmıştır. Ancak Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılması bağlamında yapılan literatür araştırmasında benzer bir akademik çalışmaya rastlanılmadığından çalışmanın öncü nitelik taşıdığı düşünülmektedir. Eski bir Rum yerleşim yeri olan ve birçok kültürel hatırayı bünyesinde barındıran tarihi Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon ölçeğinde ele alınarak yapılacak diğer çalışmalara dayanak oluşturması beklenmektedir. Çalışmada öncelikle kavramsal çerçevede sürdürülebilir turizm, kültürel miras kavramları ele alınmış daha sonra kültürel mirasın sürdürülebilirliği ve turizm ilişkisine değinilmiştir. Ardından kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında Söke Kemalpaşa Mahallesi tanıtılmış, kentsel sit alanı kapsamındaki restorasyon çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışma

nitel araştırma çerçevesinde yürütülmüştür. Geniş bir literatür araştırması yapılmıştır. Nitel araştırmada olgu ile ilgili derinlemesine bilgi sahibi olan bireylerden elde edilen veriler kıymetli olduğundan (Patton, 1990) bu çalışmada, olasılıklı olmayan amaçlı örneklem kullanılmıştır. Bu bağlamda tarihi mahallenin yeniden işlevlendirme çalışmalarına katkı sağlayan, mahallenin tarihi konaklarında tarihe tanıklık etmiş olan dokuz kişiyle görüşülmüştür. Doküman analizi, gözlem ve görüşmeler ile elde edilen veriler sistematik bir şekilde toplanmıştır. Çalışmanın sonunda kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında Söke Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılması yönünde önerilerde bulunulmuştur

Literatür taraması

Sürdürülebilir turizm

Sürdürülebilirlik, kalıcı refah oluşturabilmek yolunda eko sistemin bozulduğu, kaynak ihtiyaç dengesizliğinin görünür olduğu, doğal kaynak stoğunun azaldığı, iklim değişikliğinin ve biyo çeşitliliğin tehdit oluşturduğu günümüzde endüstri, ekonomi, turizm, tarım, şehir planlaması, kültür, etik, ulaşım gibi pek çok alanda bütüncül bir yaklaşımla kendini güncelleyen, geniş ve çeşitli anlamlarla ifade bulan dinamik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı alanlardaki ilişkiler arasındaki dengenin ve uyumun sağlanması suretiyle sistemlerin varlığını devam ettirebilme becerisi olarak açıklanabilmekte ve böylece tüm alanlarda yeniden kullanım ve geri dönüşüm ile koruma mümkün olabilmektedir (Şen vd., 2018: 6-8). Doğal kaynakların sınırsız olmayışından dolayı tüketime yol açmayacak etkin, akılcı ve verimli kullanımı ve yönetimi ile günümüz ve gelecek nesillerin faydaları ve hakları önemsiz olarak kullanılmaması ihmal edilmeden, ekonomik gelişim sağlamayı ön planda tutan bakış açısıdır (Keleş, 1998: 363). Bu zorunlu rasyonel koru, kullan, yönet anlayışı nedeniyle sürdürülebilirlik kavramının küresel ölçekte organize edilmesi ortak çabası gelişmiştir (Kanlı, 2015: 360). Kısacası sürdürülebilirlik, toplumun refah düzeyi ile doğal kaynaklar ve çevre arasındaki uyumun ve dengenin kurulmasını ifade etmektedir. Turizm sektörü açısından ele alındığında ise sürdürülebilirlik, hem turizm olgusunun ön görülemez yıpratıcı maliyetlerinin azaltılması hem de olumlu etkilerinin artırılması uygulamaları ile açıklanabilmektedir. Sürdürülebilir turizm gelişimi, fırsatların korunması ve geliştirilmesi ile ziyaretçilerin ve bölgelerin/toplulukların ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Sürdürülebilir turizm uygulamalarının temel ekolojik süreçleri, yaşam destek sistemlerini, biyolojik çeşitliliği ve kültürel bütünlüğü koruma estetik, ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılanabilmesi yönünde tüm kaynakların yönetilmesine öncülük etmesi beklenmektedir (Liu, 2003: 460). Sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir kalkınma fikrinin bir başka ifade ile uzun vadeli ortak yaşam senaryosunun turizm sektörünün gelişiminde uygulanmasında ifade bulmasıdır. Olumsuz turizm etkilerinin en az seviyeye düşürülmesi ve olumlu etkilerin ise en üst seviyeye çıkarılması temelinde gelişmektedir (Weaver, 2006: 10). Turizmin en önemli faydalarından birisi yerel tarih, yöresel değerler ve kültürel mirasın turistik arz değerleri olarak kullanılması neticesinde oluşan olumlu ekonomik etkilerdir (Nedyalkova, 2019: 2).

Kültürel miras

Toplumların tarihini, geçmişlerini, kültürel birikimini, yaşam biçimlerini, alışkanlıklarını yansıtan ve günümüze kadar çoğu zaman farklılaşarak, kimi zaman ise özgünlüğünü koruyarak gelen mirasları bulunmaktadır. Kültürel miras olarak nitelendirdiğimiz somut olan ya da somut olmayan, taşınan ya da taşınamayan bu değerler ülkelerin, bölgelerin, şehirlerin kimliğini ve kültürel geleneklerini ifade etmesi nedeniyle turizmin gelişmesi yönünde en değerli kaynaklardan kabul edilmektedirler. Tanım ve içerik bakımından tarihi süreç içerisinde farklılaşarak ve gelişim göstererek günümüze gelen kültürel miras değerleri (arkeolojik, tarihi, sanatsal vb. değerler) ülkelerin, bölgelerin ve şehirlerin turistik cazibeleri ile ilişkilendirildiğinde ulusal önemi artan değerli ekonomik kaynaklar olarak dikkat çekmektedirler (Conti, 2015: 1; Gündüz, 2016, 14).

Kültürel miras, bir toplumun üyelerinin ortak geçmişleri hususunu aydınlatan, tarih boyunca biriktirdikleri deneyimlerin ve geleneğin devamlılığını sağlayan, birbirleri ile dayanışma ve birlik gücünü artıran dolayısıyla geleceğin doğru kurulmasına yön veren bir hazinedir. Kendisine nitelik kazandıran evrensel değerlerin yanında gençlere öğrenme ve gelişme fırsatları sunmakta, bireylerde yaratıcılığı ve keşfetme güdüsünü beslemektedir. Hissettirdiği duygularla bireylerin dünyaya ve hayata bakış açılarına derinlik katmakta, toplumun her bir üyesinin geçmişinden öğrenecek çeşitli şeyleri

olduğunu fark ettirmektedir. Bu miras değerlerine sahip çıkılması ve korunması toplumların devamlılığı için önem arz etmektedir (İSMEP, 2014: 1).

Kültürel miras, ülkelerin, bölgelerin ve yörelerin geçmişten bugüne kültürel birikimlerini ihtiva eden tarih, arkeolojik, sanat, mimari, etnografik alanlarında önemli olan taşınır ya da taşınmaz tüm somut olan ya da somut olmayan varlıklarıdır (Aşılıoğlu ve Memluk, 2010). İnsanlık tarihinin yaşam devamlılığını sağlama yaratıcılıkları, yetenekleri ve deneyimleri kültürel miras değerleri olarak günümüze ulaşmıştır (Ünsal ve Pulhan, 2012). Kültürel mirasın toplumların varlıklarının somut göstergesi ve geçmişi günümüze taşıyan kalıcı eserler olduğunu söylemek mümkündür (İsmailoğlu ve Kulak Torun, 2022). Geçmiş günümüze yansıtan bu ekonomik olmayan miras değerleri turizm bağlamında ele alındığında ülkelerin, bölgelerin, yörelerin ekonomik kalkınmasına destek sağlamaktadır.

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında Söke Kemalpaşa Mahallesi

Mimari miras konumundaki yapılar, inşa edildiği dönemin kentsel dokusu, yapı malzemeleri, yapım teknikleri, toplumun sosyo ekonomik durumu, dini inanışları, yaşam biçimleri, gelenekleri vb. günümüze yansıtan fiziksel ve kültürel değerler hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Ayrıca kültürel mirasın en önemli bileşenlerinden olan bu yapılar buldukları alana kimlik kazandırmaktadır (İsmailoğlu ve Kulak Torun, 2022). Tarihi yansıtan binalar, yapıların tarihi bütünlüklerinin korunmasını gözetken dönüşümle yeni nesil turistik talebin farklılaşan ihtiyaçlarını karşılamaya değer katmakta ve benzersiz yeni deneyimlere hazırlanabilmektedir. Bu bağlamda turizmin yerel topluluklar üzerindeki dönüştürücü etkisi dikkat çekmektedir (Nedyalkova, 2019: 2).

Sürdürülebilirlik kavramının sergilediği geniş çerçevenin kilit ölçeğini oluşturan ve mahalle yerleşmeleriyle bütünleşik olan şehirler, sürdürülebilir mahalle olgusuyla bütünleşerek kendi sürdürülebilirliklerini sağlamaktadır. Sürdürülebilir olmayan mahalleler süreç sonunda sürdürülebilir olmayan şehirleri ve nihayetinde sürdürülebilirliğini yitiren ülkeyi oluşturabilmektedir (Kanlı, 2015: 360).

Bodrum-Didim-Kuşadası turizm cazibe merkezlerinin yol güzergâhı üzerinde yer alan ve stratejik konumu bulunan Söke, şehircilik literatüründe kent dokusuyla ön plana çıkmıyor olsa da, tüm özensiz yapılaşmaya rağmen mimari yapısı bakımından kimlikli bir kent olarak varlığını sürdürebilmektedir. Bu bağlamda Kemalpaşa Mahallesi, kentin kimliğini belirleyen bir çehre olarak dikkat çekmektedir (Vardar, 2000: 40).

Kemalpaşa Mahallesi zamanında çoğunluğu Yunan olan Hıristiyan, Ermeni, Yahudi nüfusun yaşadığı bir mahalledir. İşgal yıllarının ardından Rum nüfusun ayrılması üzerine buraya mübadele göçünü yaşayan Türk aileleri yerleştirilmiştir. Zamanla bu eski ev sahiplerinin evlerini düşük fiyatlarla satarak ayrılmaları üzerine ise metruk yapıların egemen olduğu bir yerleşim yeri haline gelmiştir (Genç, 2018: 539). Cumhuriyet öncesi Sökesinin Rum Mahallesi'nin sosyo ekonomik ve sosyo kültürel durumu iyi olan ailelerin ustalıkla yapılmış konutları daha sonra üst ve orta tabaka insanlar tarafından kullanılmıştır. Zengin ev sahibi olan topluluk semtten çekildikçe yapılar viran hal almaya başlamıştır (Vardar, 2000: 40). Rumlar, Söke'nin yüksek ve havadar semti olan Kemalpaşa Mahallesi'ni kendi kültürleri ve yapıları ile donatmışlar; geleneklerini, farklı kültürlerini, inançlarını yapılarında yaşatmışlardır (Söke Ticaret Odası Ekonomik Rapor, 2020: 18). Çarşıya yakın, sakin, bahçeli, avlulu, iklimine uygun, yüksek mimari ve mekân kalitesi ile tarih belgesi olan mahallenin (Vardar, 2000: 41) şirin, daracık, özgün evlerinin yüksek anıtsal girişleri, süslü bezemeleri, cumbaları, Sakız Adası'nın etkisini hissettirmektedir. Bodrum katı, zemin katını soğuktan ve nemden korumaktadır. Bitişik olmayan evler rüzgâr akımı oluşturacak boşluklarla inşa edilmiş olup serinlik oluşturulmasının yanı sıra komşu mahremiyeti de gözetilerek inşa edilmiştir (Genç, 2018: 539).

Yöntem

Araştırmanın ana materyalini tarihi dokusu bulunan Söke Kemalpaşa Mahallesi oluşturmaktadır. Çalışmanın temel amacı, kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında Söke Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon olarak potansiyelinin ortaya konması ve ön plana çıkarılması

yönünde yapılan çalışmaların değerlendirilmesine katkı sağlayarak literatürü zenginleştirmektedir. Literatür araştırmasında tarihi Kemalpaşa Mahallesi'nin turizm amaçlı kullanımına yönelik akademik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın bu yöndeki boşluğa katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın etik onayı, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 23.02.2024 tarih ve 39 sayılı karar ile alınmıştır.

Henüz hakkında çok fazla araştırma yapılmamış olguyu daha iyi anlayabilmek amacıyla (Hoepfl, 1997: 48) nitel olarak yürütülen çalışma, tek bir olayın derinlemesine incelendiği, verilerin sistematik bir şekilde toplandığı ve kendi ortamında neler olduğunun araştırıldığı durum çalışmasıdır (Patton, 1990; Chmiliar, 2010). Bu çalışmada, olasılıklı olmayan amaçlı örneklem tercih edilmiştir. Olasılıklı olmayan amaçlı örnekleme görüşme yapılacak bireylerin seçiminde araştırma konusu hakkında doğrudan bilgisi olan ve evreni temsil etme yeterliliği bulunanlar seçildiğinden genelleme yapılması hususunda kolaylık sağlanmaktadır (Neuman, 2012: 320; Yıldırım ve Şimşek, 2008: 107). Nitel araştırmalarda örneklem boyutunun büyüklüğü ile ilgili katı kurallar bulunmamakta, bilmemiz gerekeni öğreneceğimiz kadar yeterli kişiyle görüşme sonucu kullanılabilir veri elde etmek önem arz etmektedir (Patton, 1990; Hoepfl, 1997: 48; Vasileou, Barnett, Barreto, Vines, Atkinson, Lawson ve Wilson, 2018; Yıldırım ve Şimşek, 2021: 122-123). Bu bağlamda iki proje uzmanı (emekli, yönetici), iki mimar, bir teknik eleman, iki belediye yetkilisi (arkeolog ve sanat tarihi uzmanı), iki mahalle sakini olmak üzere dokuz kişiyle görüşülmüştür. Görüşme kapsamında sorulacak olan sorular araştırmacı tarafından hazırlanmış ve bu konuda uzmanlığa sahip kişilerle paylaşılarak son şekli verilmiştir. Bu bağlamda Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nde görev yapan ve alanla ilgili çalışmaları bulunan iki öğretim üyesiyle paylaşılmış ve kendilerinin değerlendirmelerinden sonra anlatım bakımından geliştirilmesi istenen sorular düzenlenmiştir. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen soru başlıkları aşağıda yer verildiği gibidir:

Kemalpaşa Mahallesi'nin

- ✓ Zihinde canlandırdıkları,
- ✓ Kültürel miras değerleri,
- ✓ Tescilli yapıları ve hikâyeleri,
- ✓ Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilmesi süreci,
- ✓ Koruma ve Yaşatma Projesi başlığı ile yürütülen çalışmalar,
- ✓ Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilmesi ve Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanması,
- ✓ Kemalpaşa Mahallesi Kentsel Sit Alanının restorasyon ve sokak sağlıklaştırma çalışmaları süreci,
- ✓ Restorasyonunun bugünkü durumu,
- ✓ Kemalpaşa Mahallesi Koruma ve Yaşatma Projesinin önünde sınırlılıklar,
- ✓ Kemalpaşa Mahallesi Koruma ve Yaşatma Projesinin bugünkü durumu, planlanan çıktılara ulaşım ulaşılmadığı,
- ✓ Turizm perspektifinden potansiyeli,
- ✓ Kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılmasına yönelik çalışmalar,
- ✓ Bu değerlerin mahallenin ve yöresinin turizm çekim merkezi olarak ön plana çıkarılması noktasında yönetilmesi.

Mülakatta kullanılan sorular, çalışmanın bulgular kısmında "Kemalpaşa Mahallesi'nin Tarihi Değer Oluşuna Yönelik Bulgular", "Kemalpaşa Mahallesi Kentsel Sit Alanı Kapsamındaki Restorasyon Çalışmalarına Ait Bulgular", "Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği Kapsamında Söke Kemalpaşa Mahallesi'nin Canlandırılmasına Yönelik Yapılan Çalışmalar Sırasında Karşılaşılan Güçlüklere Ait Bulgular", "Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği Kapsamında Söke Kemalpaşa Mahallesi'nin Mikro Destinasyon Olarak Ön Plana Çıkarılması Kapsamında Yapılan Çalışmalara Yönelik Bulgular", "Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği Kapsamında Söke Kemalpaşa Mahallesi'nin Mikro Destinasyon Olarak Ön Plana Çıkarılması Kapsamında Ele Alınması Gereken Konulara ve Önerilere Yönelik Bulgular" olmak üzere beş grupta toplanarak değerlendirilmiştir. Görüşmelere araştırmacı kendisini tanıtarak başlamış, araştırmanın konusunu genel hatları ile açıklamış, katılımcıların sözlü ve yazılı izinlerini almıştır. Bu görüşmede sadece kişinin konuyla ilgili görüşleri, düşünceleri, bilgileri ve deneyimleri ile ilgilenildiği, kişisel bilgi paylaşımı yapılmayacağı, verilerin kullanımında katılımcının kimliğinin beyan edilmeyeceği ve görüşmenin gönüllülük esasına dayandığı belirtilmiştir.

Çalışmada öncelikle sokak sağlıklılaştırma, yeniden işlevlendirme, kentlerin sürdürülebilirliği konularında literatür araştırması yapılmıştır. Söke Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğünden elde edilen 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı ve raporu, sokak sağlıklılaştırma çalışmaları sırasında çekilmiş olan, kent dokusunu ve tarihini yansıtan fotoğraflar materyal olarak kullanılmıştır. Ardından Söke Kemalpaşa Mahallesi ile ilgili yerel, ulusal, basılı ve elektronik kaynaklar taranarak suretiyle yeniden işlevlendirme üzerine yapılan çalışmalarla ilgili bilgileri kapsayan dokümanlar incelenip doküman analizi yapılmıştır. Mahalleye gidilerek kendi tarihi ve otantik dokusunda gözlemler yapılmış, devam eden çalışmalar yerinde gözlemlenmiş, mahallenin görünümü ve mikro destinasyon olarak turizme açılması yönünde hazır bulunuşluğu analiz edilmiştir. Mahallenin SİT alanı ilan edilip koruma altına alınması, tescilli yapıların kamulaştırılmış olması, sokak sağlıklılaştırma projesi kapsamında çalışmaların yapıyor olması, Koruma Amaçlı İmar Planının bulunması ve ulaşılabilirliğinin kolay olması, Kemalpaşa Mahallesi'nin seçilme nedenleri arasında yer almaktadır.

Bulgular ve tartışma

Çalışmada nitel araştırma kullanılmıştır. 15.02.2024-30.03.2024 tarihleri arasında dokuz katılımcıyla birden fazla kere görüşme yapılmıştır. Görüşmeye dayalı elde edilen bulgular, tümevarımcı bir bakış açısıyla kültür analizi ile değerlendirilerek objektif olarak düzenlenmiştir. Burada amaç tüm yönleriyle olguyu kapsamlı bir şekilde incelemektir. Görüşme yapılan kişilerle ilgili demografik bulguların yer aldığı Tablo 1 cinsiyet dağılımına göre değerlendirildiğinde dört katılımcının erkek, beş katılımcının ise kadın olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların ikisi yüksek lisans, beşi lisans, ikisi ise ön lisans mezunudur. Bir arkeolog, bir tekniker, bir emekli, bir öğretmen, bir sanat tarihçi, bir yönetici, bir akademisyen ve iki mimarla görüşülmüştür. Katılımcıların yaşı 41-65 aralığındadır.

Tablo 1: Katılımcılara ait demografik bulgular

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Mesleği/İşi
K1	E	41	Lisans	Arkeolog
K2	K	49	Ön Lisans	Tekniker
K3	E	63	Lisans	Emekli
K4	E	49	Lisans	Mahalle Sakini (Öğretmen)
K5	E	41	Lisans	Sanat Tarihçi
K6	K	48	Ön Lisans	Yönetici
K7	K	58	Yüksek Lisans	Mahalle sakini (Akademisyen)
K8	K	49	Lisans	Mimar
K9	K	65	Yüksek Lisans	Mimar

Kemalpaşa Mahallesi'nin tarihi değer oluşuna yönelik bulgular:

Patriarhis İyoakimis 1800'lü yıllarda Rum yerleşim yeri olan, daha sonra Anadolu'dan göç edenlerin ve Söke'de doğup büyüyen Rumların oturdukları şimdiki Kemalpaşa Mahallesi'dir. O yıllarda bugünkü caminin bulunduğu yerde Agiyos Dimitros Kilisesi hizmet vermekteydi (Söke Ticaret Odası Ekonomik Rapor, 2020: 18). 1700'lü yıllar itibari ile varlıklı Rum ailelerinin yaşadığı ustalıklı yapılmış tarihi konutlara Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Türk aileler yerleştirilmiştir. İşgal yıllarının ardından Rum nüfusun mahalleden ayrılması üzerine bakımsızlıktan kaderine terk edilen eski kent dokusu, 2001 yılında Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilerek koruma altına alınmıştır. Tarihi Kemalpaşa Rum Evleri'nin sit alanı kapsamına alınmasıyla Söke Belediyesi tarafından hazırlanan koruma planı ile tarihi ve kültürel mirasın yeni yaşam çevresi ile bütünleşme çalışmaları başlamıştır (Tarihi Kentler Birliği, 2015: 54).

Günümüzde Söke Belediyesi'nin Uzbek Konağı, Akkoyun Evi, Misafirhane ve resepsiyon, Sarı Ev, Nuh Bey Konağı, Dalgıç Evi, Atölye Binası Kemalpaşa Mahallesi'nde olmak üzere Efes Sineması ve Özbaşıatak Evi (Kaktüslü Ev) ile birlikte on bir adet kamulaştırılmış binası bulunmaktadır. Hilali Bey Konağı (Kalyanço'nun Konağı), Doktor Perikli'nin Evi (Nuh Bey Konağı), Dalgıç Konağı (Manol Evi), atölye binası ve berberli bina ile ilgili olarak elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir:

Uzbek Konağı (Hilali Bey Konağı, Kalyanço'nun Konağı): Söke'nin önde gelen ticaret ile uğraşan Yunanlılarından olan, oldukça varlıklı olduğu bilinen Yanni Kalyanço Efendi'nin (Jean Calentzo) ticari hayatında Calentzo ismini kullandığı düşünülmektedir. 1898 yılında Söke Belediyesi meclis

üyeyi olan, nereden ve nasıl para kazanabileceğini iyi bilen ve son moda kazanç kapılarını iyi kullanan tütün tüccarı Kalyanço'nun dükkânları, kahvesi, mağazaları, gazinosu, hanı ve oteli bulunmakta olup aynı zamanda 1900 yılında Osmanlı Bankası'nın Söke yetkili kişisi olduğu anlaşılmaktadır. 1905 yılında Belediye Meclis Başkanı Yarını Kalınco Efendi olarak kayıtlarda yer alan Kalyanço Efendi, kanunen mümkün olsa da çok sık rastlanmayan bir şekilde Gayrı Müslim olarak 1908 yılında kısa bir süreliğine Söke Belediye Başkanlığı yapmıştır. Bu yıllarda siyasi ve ekonomik gücünün zirvelerinde olduğu düşünülmektedir. Rum Mahallesi'nde yaşamış olan ve 1924 yılında Mübadele'ye tabi tutularak Söke'den ayrılan Yanni Kalyanço Efendi'nin (Jean Calentzo) Kemalpaşa Mahallesi'nde bulunan, geçmişin görkemli günlerinin izlerini günümüze taşıyan tipik Rum evi (Genç, 2018: 543; Pullukçuoğlu Yapucu, 2007: 260-264; Pullukçuoğlu Yapucu, 2019: 104-105), daha sonra Girit'in Kandiye (İraklion) kentinden Söke'ye göç etmiş mübadillerden, Halveti Tarikatı son Şeyhi Ahmet Hilali Bey'e ev sahipliği yapmıştır. Kandiye Halveti Dergâhının son postnişinlerinden olan Şeyh Saib Baba'nın torunu olan Ahmet Hilali Baba, tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra İzmir'e yerleşmiştir. Viran olan bina Söke Belediyesi tarafından satın alınmış ve 2017 yılında sembolik olarak Girit Mübadele Müzesi olarak açılışı yapılmıştır. Sakız tipi evin balkon demirlerinde Menderes motifli destek demirleri dikkat çekmektedir. Restorasyon sırasında bodrum katında bulunan pencerelerden birinin pervazından insan kemiklerine denk gelince aileyle irtibata geçilmiştir. Kemiklerin Şeyh El-Hac Ahmet Hilali'ye ait olduğu ve Girit'ten getirildiği belirlenmiştir. Bulunan kemikler, konağın bahçesinde hazırlanan mezara gömülmüştür (Genç, 2018: 545).

Doktor Perikli'nin Evi (Nuh Bey Konağı): Söke'nin Rum cemaatinden seçkin bir ismi olan Dr. Aleko (Aleksi) Perikli Camuzakis, mübadele öncesinde hemşehrileri arasında sevilen bir karakterdir. Söke'nin Yunan işgali sırasında katliama uğraması muhtemel olan hemşehrilerini Söke'de bulunan Mc Andrews and Forbes şirketine ait meyankökü fabrikasında saklayarak hem kente hem de hemşehrilerine büyük kolaylık sağlamıştır. Bu büyük hizmeti neticesinde bakanlar kurulu kararıyla mübadeleden hariç tutulmuş, Yunanistan'a gönderilmemiştir. Ancak Söke İskân Dairesi Tefviz defterinde dağıtım yapılan malları arasında bulunan evinin Söke'ye yerleştirilen bir mübadil aileye verilmesinden dolayı Söke'de kalmadığı düşünülmektedir. Yapılan araştırmadan Mübadele'den sonra Perikli'nin İstanbul'a gönderildiği daha sonra da Atina'ya gitmek zorunda kaldığı öğrenilmiştir. Ülkesine ve sevdiği insanlara büyük bir risk alarak hizmet eden ve vefasını gösteren Söke'nin yetiştirdiği bir değer olarak anabileceğimiz Dr. Perikli'nin evi günümüzde Söke Belediyesi tarafından kendisinin hemşehrileri için bir hizmet binası olarak kullanılmaktadır (Pullukçuoğlu Yapucu, 2017:45; Pullukçuoğlu Yapucu; 2019: 105-106). Drama Müftüsü Hacı Mustafa Efendi'nin oğlu olan Nuh Bey, Kavala'dan Ödemiş'e geldiğinde mübadele komisyonu tapularındaki mevcut varlıkları kadar yer olmadığını görünce ailesiyle birlikte Söke'ye gelip Doktor Perikli'nin evine yerleşmiştir. Nuh Bey'in çocuklarının eğitimi için İzmir'e taşındığı bilinmektedir (Genç, 2018: 545).

“Eskiden bu köprü tahtandı... Önce hafif bir meyil ile Türk Mahallesinden yükselir sonra, Rum Mahallesine bağlanırdı. Üstüne varıp güneye oraya doğru baktığımızda hemen sol başında bizim evimiz vardı. Bahçe duvarları çaya köprüden inen yolun üstündeki bahçe kapısı da Türk kesiminde oturan Rum ailesinden biri olan Rumların büyük kilisesinin papazının evinin kapısına bakardı. Rum mahallesinden köprüye çıkan yolun başında Doktor Perikles'in eczanesi vardı. Üstü doktorun muayenehanesiydi. Eczanenin bitişiğindeki oyuncakçı dükkânını hiç unutmam. Hele köprüden 100 metre uzaktaki koca bir çınarın gölgesinde yerleşen büyük bir kahveyi, ışıklar içindeki pastaneyi hala görür gibiyim. Çınar'ın karşısındaki büyük kiliseyi de unutmam. Çünkü Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yanan Rum Mahallesi'nin ortalık yerinde sapaşağlam duran bu kiliseyi arkasındaki tepeden atılan top mermileriyle yıkmışlardı.” (Kocagöz, 1984).

Dalgıç Konağı (Manol Evi): Mülkiyeti sonradan el değiştiren Bozdoğanlı Manol'un (Bozdoğanlı Manolaki (Özdemir, 2009: 215) evinin kim tarafından ve hangi tarihte yapıldığı, yaptırıldığına ilişkin bilgiye rastlanmamıştır. Bodrum kat üzerine iki katı bulunan yapının restorasyon süreci uzun sürmüştür. İki katlı ana bina ve bu binadan bağımsız olarak planlanmış iki katlı müstemilat ile yapıya bitişik ek binadan oluşmaktadır. Ön ve arka avlusu bulunan Manol Evi ile ek bina arasındaki geçiş, ana binanın zemin katındaki koridorla sağlanmaktadır. Söke Belediyesi tarafından Konuk Evi'ne dönüştürülmesi planı ile 2010 yılında Manol Evi'nde restorasyon çalışması başlatılmıştır. 2020 yılında restorasyon çalışmaları devam ederken döşemenin kaldırılması ile çarşı hamamlarının küçültülmesi

örneği olduğunu söyleyebileceğimiz hamam odasına rastlanmıştır (Gürsoy, 2022: 166-172). Dalgıç Konağı'nın restorasyonu 2021 yılında tamamlanmış olup, Söke Belediyesi tarafından hizmete açılarak yaşatılacak dördüncü tarihi yapı olarak günümüzde Remzi Zeytinoğlu Satranç ve Gençlik Spor Kulübü Derneği ortaklığında gerçekleştirilen proje bağlamında satranç ve zekâ oyunları evine dönüştürülmüştür.

Atölye Binası: Atölye binası ile ilgili katılımcıların ifadeleri aşağıda yer almaktadır:

K 3: Ege Barış İletişim Derneği üyesiyim ben. Bu dernek Türk Yunan barışını amaçlayan bir dernek, iki tarafta da var. Bir gün başkan beni aradı, Yunanistan'dan bir misafirimiz gelecek, dedesi Sökeliymiş. Kemalpaşa Mahallesi'ndeki evlerden biri dedesinin eviymiş. Onu bir gün orada ağırlayalım, nasıl yapabiliriz, belediye yardımcı olabilir mi? Daha sonra bana dedesinin evi diye bir fotoğraf gönderdi, daha önce evi ziyaret edenler olmuş. Fotoğraf, bizim atölyenin fotoğrafı. Oraya götüreceğiz bayanı. Derneğin İzmir'de büyük bir konseri olacak, Alexandra Gravas büyük bir soprano. Ben belediyeye haber verdim hemen. Büyük Ada'dan eczacı bir tercüman da var yanında, ertesi sabah geldiler. Söke'den Haydaraki İbrahim Amca yanımızda, çok iyi Yunanca biliyor. Uzbek Konağı'nda oturduk, kahveler içildi, konağı dolaştı. Küçükken nenesinin kendisine söylediği bir ninniye söyledi. Sonra dedesinin evine gittik. İçeri girdik, şöyle bir dolaştı, çok duygusallaştı. Sonra lütfen beni yalnız bırakır mısınız? dedi bize, konağı boşaltmamızı istedi. Hemen dışarı çıktık, kapıyı kapattık. İçeriden ağıt tarzında arya sesleri yükseldi, bayan dışarı çıktı perişan, ağlamış bir şekilde, dokuna dokuna evin her bir noktasını dolaştı...atölye olarak kullanılan evin de restore edileceğini öğrenince Gravas, açılıştaki konser vermek istediğini söyledi. Böylelikle o evin Alexandra Gravas gibi bir sanatçının ailesine ait olduğunu öğrenmiş olduk...O evle ilgili öyle bir anı yaşamıştık.

Berberli Bina: Berberli bina ile ilgili katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

K 4: Mübadele dünyanın her yerinde dramatik, acı yüklü bir olgu, duygu yüklü hikâyelerle dolu. Aynı Uzbek Konağı'nda cenazenin getirilmesi gibi yıllar önce ölmüş olan Hasan Dede ereni de mübadillerle birlikte manevi olarak Söke'ye getiriliyor. Dalgıç Konağı'nın çaprazında bulunan berberin olduğu iki katlı Rum Evi'nde rivayet olur ki, inananlar için gerçek, inanmayalar için efsane, masal. O eve yerleşen aile, erenleri için üst katta sönmeyen mum yakıyor. Hala o berber mumları yakıyor ve sönmesine izin verilmiyor. Kültürlerin etkileşimine bakın. Yunanistan gezimizde yol kenarında bulunan kandil yanan şapel maketleri dikkatimizi çekmişti. O noktada yaşanan trafik kazasında ölenler anısına şapellerin içerisinde yanan mumların sönmesine izin verilmeden devamlılık sağlanmış. Aile de Yunanistan'dan geliyor ve kendi evliyalari için o evde mumun sönmesine izin verilmiyor. O evde de öyle bir hikâye var.

Kemalpaşa Mahallesi'nin tarihi değer oluşuna yönelik katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

K 8: ... her gün, her an bu coğrafya ve geçmiş hikâyeleri şaşırtmaya devam ediyor beni...Şehrin eski Rum yerleşimi olan bu mahallesi ile 2001 yılında tanıştım. Kentsel sit alanı ilan edildi ve birçok konut yapısı tescillenerek koruma altına alındı...Rumlar tarafından yapılmış çok sayıda konut, yoldan basamaklarla çıkılan bir yaşama ve toprağa genellikle yarı gömülü bir haldeki bodrum katı ile iklimin dayattığı bir tasarımla karşımıza çıkıyor. Yapılar genellikle bodrum kat üzerinde iki katlı olarak inşa edilmiş...Bu nedenle cepheler özenle süslenerek hareketlendirilmek istenmiş...estetik form kazandırılmış. Evlerin ön cephesi doğrudan sokağa, arka cepheleri ise avluya bakıyor. Sokaklarda bitişik nizam yapılaşma var iken arkada avlular çok geniş yaşam alanı sunuyor. Ana giriş kapıları, genellikle cephe yüzeyinden geride nişli bir formun içinde yer almakta, Niş cephede, tıpkı pencere açıklıklarında olduğu gibi bir söve ile çerçevelenmiş. Giriş kapılarında, dökme demir veya ahşapla camın birlikte uygulandığı kapı kanatları, motifli dökme demir ile süslenmiş. Cumbadan çok balkon uygulaması var, dökme demir motifli elibögründelerin üstünde.

K 3: Zamanında Rum yerleşimi olan Kemalpaşa Mahallesi'nde bulunan tarihi yapılar, araştırma verilerine göre 1770'li yıllardan itibaren yapılmaya başlanmış. Varlıklı Rum ailelerin yaşadığı, ustalıklı yapılmış bu tarihi konutlar günümüze kadar ayakta kalma mücadelesi vermiş.

K 9: Kemalpaşa Mahallesi aslında tarıma dayalı üretimin geliştirdiği bir yerleşim merkezinde, dönemin estetik değerlerini sergiliyor. Dönemin mimari ve yaşam kültürünün 20. yüzyılda vardığı noktayı seyrediyoruz orada. 2001 yılında mahalle Kentsel sit alanı ilan edildi ve böylelikle Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı vesilesiyle koruma çalışmalarına başlandı.

K 5:...bir yerleşke olmasının başlangıcından itibaren aslında Söke Kuzey Mahallesi, Güney Mahallesi diye ayrılıyor. Rumlar Kemalpaşa tarafında, Türkler Konak Mahallesi tarafında oturuyor.. Mübadele sırasında Rumlar o mahalleyi terk ediyor. Sonrasında tabii ki o yapılar çok güzel ve özenle yapıldığı için, bir de mübadelede gelen büyük aileler öncelikle o mahalleye yerleştiriliyor. Uzbek ailesi de öyle. Onunla birlikte aslında Söke'deki zengin aileler de orada oturmayı seçiyor çünkü dediğimiz gibi tapusuz kalan ya da boşta kalan evlere de Türk büyük aileler yerleşiyor, yine çiftçiler, çiftçi zenginler, hala orada onların evleri var (Çetinler, Arıcılar). Mübadelede gelen gruplar da var. Söke'de olup da o mahalleyi seçen gruplar da yerleşiyor mahalleye. Aslında mahalle çok kıymetli bir mahalle, orada o dönemde ciddi güzel bir yaşam var, sonra apartmanlaşma ile birlikte aslında orası terk edilmeye başlanıyor çünkü yapılar ömrünü tamamlıyor, oradan gelen ailelerin büyükleri vefat ediyor. Ondan sonra mahalle yavaş yavaş boşalıyor ve aslında terk ediliyor...Orada bir yaşam var orada bir ruh var.

K 3: Mübadelenin özünde göçebelik olduğunu söylemek mümkündür. Gidenler ve gelenler için hep geçici, dönüşlü olduğu düşünülen bir durum söz konusu. Buraya geçici geldikleri, dönecekleri üzerine kurgulanan dramatik bir durum. Kemalpaşa Mahallesi'ndeki Rum evleri değerlendirildiğinde önce yüksek bir su basmanı, altında pencereleri demir kapalı bodrum katı, onun üzerinde ev ve çatı. Mimari özellikten kültürün yansımaları görmemiz mümkündür. Buradan "biz buraya yerleştik" imajını anlamak mümkündür. Göçebelere ise alelacele yapılmış, sıvasız duvarlı, derme çatma evler dikkat çekmektedir. Bu da "Burada geçiciyiz" anlamına gelmektedir. Bu açıklama perspektifinden değerlendirildiğinde Kemalpaşa Mahallesi'nin yapılarının en ince detayına kadar özenle yapıldığı (ikon bezemeler de dâhil) göz önünde bulundurulduğunda, mahalle sakinlerinin yaşamlarını sürdürecekleri konforda evler inşa ettikleri dikkat çekmektedir. Akıllarında, planlarında olmayan şekilde evlerini terk etmek durumunda kaldıkları anlaşılmaktadır.

K 1: Patriaris İyoakimis olarak bilinen bir Rum yerleşimi olan Kemalpaşa Mahallesi, 1770'lerden itibaren varlıklı Rum ailelerin yaşadığı ve sonrasında... mübadele ile birlikte Türkiye'ye gelen Müslüman Türk nüfusun yerleştirildiği bir eski Rum Mahallesi. Sonrasında Kemalpaşa Mahallesi olarak isimlendirilmiş. Ege mimarisini karakteristiğini bir bütün olarak yansıtan 480 adet konut var... yapıların geçmişi 18. Yüzyıla uzanıyor. Atmış iki adet tescilli yapıyla Söke Kentsel Sit Alanı içerisinde kalan Eski Rum Mahallesi, Söke'nin diğer mahalleleriyle kültürel etkileşim içinde..

Kemalpaşa Mahallesi'nin kültürel kimliği ve değeri ayırt edici özelliği.

K 6: Jenerasyon geçtikçe Kemalpaşa Mahallesi önceleri Söke'nin en prestijli yerleşim yeri iken ki kaymakamlık lojmanı da bu mahalledeydi, mahalle sakinlerinin sınıf atlaması ve Söke'nin de sosyo kültürel değişimi neticesinde farklı bir grubun yaşadığı alan oldu. Orada kalanların sınıf atlayamayanlar olduğunu söyleyebiliriz. Söke'nin varlıklı ve sosyo kültürel yatırımı yüksek olan aileleri Konak Mahallesi'ne taşınmaya başladılar.

Kemalpaşa Mahallesi Kentsel Sit Alanı Kapsamındaki Restorasyon Çalışmalarına Ait Bulgular:

Kemalpaşa Mahallesi kentsel sit alanı kapsamındaki restorasyon çalışmalarına ait olarak katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır:

K 2: Mahalledeki rehabilitasyon hem fiziksel doku için hem de kültür, halkın eğitimi, sanat, turizm gelişimini de tetikleyecek nitelikte tasarlandı. Tarihi yapılardan özellikleri ile öne çıkanlar kamulaştırıldı, Avrupa Birliği hibe program ile restorasyon konusunda kalifiye ustalar yetiştirildi, kent atölyesi kuruldu, restorasyon uygulamaları ile tüm imalatlar halen atölyede yapılmakta. Sokak sağlıklaştırma çalışmaları yapıldı.

K 8: ... projenin ilk başlangıcı olarak 2001 yılında İzmir Kültür Varlıklarını Koruma Kurulundan gelen raporörlerin mahalleyi gezmeleri ile başladı... Tabii ki mahalledeki yapılara bakıldığı zaman asırlık yapılar ve Rum evleri.

K 9: Sokak sağlıklaştırmada valilikten emlak vergilerinden alınan eski eserler restorasyonu fonlarından destek alınarak mahalle ayağa kaldırıldı. Bu şekilde mahallenin eli yüzü düzeltildi. Eğitim projesi bittikten sonra kamulaştırmalar yapıldı. Kamulaştırılan evlerin teker teker restorasyonu yapıldı. Tescilli binaların restorasyonu yapıldıkça şekle girmeye başladı. Nuh Bey konağı (Girit ve Tasavvuf Müzesi) semt evi olarak açıldı. Kadınlara ve çocuklara yönelik olarak Akkoyun Evi, kadın kooperatifi olarak değerlendirildi. Konuk Evi, son depremde evsiz kalan vatandaşları ağırladı. Elli iki adet tescilli bina var ve bunların on bir tanesini belediye kamulaştırmış durumda.

2004 yılında başlatılan tek yapı ölçeğinde kamulaştırma ve restorasyon uygulamaları Söke halkını merakla ve heyecanla projenin içine çekmiş ancak uygulamaların mahallenin tamamına yansıtılması arzu edilen koruma ve yaşatma faaliyetlerinde yeterince itici güç olamamıştır. Buradan hareketle Söke Belediyesi tarafından 2004 yılında "Kemalpaşa Mahallesi Koruma ve Yaşatma Projesi" kapsamında başlatılan Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ve tek yapı ölçeğinde kamulaştırma ve restorasyon uygulamaları çalışmalarına 2006 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Ana Bilim Dalı Başkanlığı ile ortaklaşa "Kemalpaşa Mahallesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi" ile devam edilmiştir. 2011 yılının Ocak ayında Kemalpaşa Mahallesi Sokak Sağlıklaştırma, Cephe İyileştirme, Çevre Düzenleme ve Altyapı Projesi" Aydın Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır. İhalesi 06.11.2013 tarihinde yapılan "Kemalpaşa Mahallesi Sokak Sağlıklaştırma, Cephe İyileştirme, Çevre Düzenleme ve Altyapı Projesi Restorasyon Uygulaması" na 29.11.2013 tarihinde sözleşmesi yapılarak başlanmıştır (Tarihi Kentler Birliği Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması, 2015).

Kemalpaşa Mahallesi Koruma ve Yaşatma Projesi başlığı ile yürütülen çalışmalar kapsamında Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı rehabilite çalışmaları ile fiziksel yapının iyileştirilmesi, halkın eğitimi, kültürel ve sanatsal gelişimi bütünler nitelikte tasarlanmıştır. Mahallede araç yoğunluğunu azaltmaya yönelik belirlenen yolların trafiğe kapatılması ve sadece yaya kullanımı amaçlı düzenlenmesi çalışmaları yapılmıştır. Mahalle sokaklarında ticari kullanımlar, kültürel ve sanatsal aktiviteler, insan mekan ilişkileri üzerinden restorasyon, sokak sağlıklaştırması ve yeniden işlevlendirmesi yürütülmektedir. Kentsel Sit Alanı içerisinde sokakların kesişme noktalarında kendiliğinden oluşan küçük ölçekteki meydan niteliğindeki mekânsal boşluklar da plan kapsamında yer almaktadır. Alanların daha kullanışlı toplanma mekânı haline getirilmesi planlanmıştır (Tarihi Kentler Birliği, 2015: 54).

Yapı alanlarının orta kısmında kalan geniş bahçelerin mülk sahipleri tarafından aktif kullanılması sağlanmakta ve bu alanların kamusal özellik kazanması için çalışılmaktadır. Tarihi Kemalpaşa Rum Evleri'nin sit kapsamına alınması sebebiyle aslına uygun restore edilmesine izin verilmektedir. Ev sahiplerinden bir kısmı ya ekonomik nedenlerden dolayı bu tadilatı yapamadığı için evleri zamanla terk etmişler, kiraya vermişler, binanın kendi kendine yıkılmasına ve çürümesine seyirci kalmışlar ya da atalarından kalan bu tarihi evleri restore ederek oturma keyfini yaşamışlardır. Her tarafı tarih kokan bu güzel mahallenin yıllardır restore edilmemesi ve turizme açılmaması sorunu, Söke Belediyesinin girişimleriyle aşılmıştır (Söke Ticaret Odası Ekonomik Rapor, 2020: 18).

Tescilli yapılar Söke Belediyesi tarafından kamulaştırılarak yapıların rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmakta ve uygulanmaktadır. Müzik, resim, bale, tiyatro gibi sanat dallarının eğitiminin verilmesi; mimarlık atölyeleri, yaşlı evi, mübadele müzesi, restorasyon atölyesi, ticaret odası, turizm danışma müdürlüğü olarak işlevlendirilmesi planlanmıştır (Tarihi Kentler Birliği, 2015: 55).

Uzbek Konağı'nın restorasyonu çalışmalarına ilişkin katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

K 8: Konakta restorasyon uygulaması yapılması aşamasında kapalı olan bodrum kat penceresi projesine göre açıldığı zaman "kemikler çıktı pencerenin içerisinden" diyerek çocuklar heyecanla koşarak geldiler. Konağın projesi hazırlanırken ailenin büyük dedelerinin Girit Halveti Dergâhının şeyhi olduğunu ve mübadele sırasında naaşının Söke'ye getirildiği hikâyesini hatırlıyordum. Hemen aile ile irtibata geçtik, doğrulandı, kemikler ailenin büyük dedesi Şeyh Elhac Ahmet Hilali Baba'ya aitti. Restorasyon çalışmaları devam ederken, Hilali Baba'nın naaşı konağın bahçesine defnedildi. Bu hikâyeyi yaşadıkdan sonra konağın konservatuvar olarak değil, mübadele döneminde Söke'ye göç edenlerin ağırlıklı Giritli Müslümanlardan oluştuğu da düşünülerek işlevsel olarak Ahmet Hilali Uzbek Girit Kültürü ve Tasavvuf Müzesi olarak kullanılması kararı alındı. Projeler revize edildi, müze kullanımına uygun hale getirildi...

K 1: Uzbek Konağı İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 03.02.2001 tarih 9799 sayılı kararı ile tescillenmiştir. Söke Belediyesinin 2006/515 sayılı Encümen Kararı ile Belediye Konservatuvarı olarak 08.03.2007 tarihinde kamulaştırılmıştır. Konağın konservatuvar binası olarak düzenlenen projesi Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 25.11.2011 tarih 214 sayılı kararı ile onaylanmıştır. 2015 yılının Temmuz ayında başlayan restorasyon, Söke Belediyesinin 2005 yılında yürüttüğü Avrupa Birliği Aktif İşgücü Stratejileri Programı "Koruma Amaçlı İnşaat Sektörüne Restorasyon Eğitimi ile Kalifiye Eleman Kazandırma Projesi" kapsamında eğitim alan restorasyon ustaları tarafından yürütülmekte olup, ihale yapılmaksızın belediye öz kaynakları ile projelendirilmiş ve uygulama gerçekleştirilmektedir. Restorasyon çalışmaları, 2005 yılından bu yana AB Hibe Projesi çerçevesinde Kemalpaşa Mahallesi'nde oluşturulan restorasyon atölyesinde (kent atölyesi) yürütülmektedir.

K 3: Uygulama sırasında bodrum katta sonradan kapatıldığı tespit edilen pencerenin açılması sonucunda aile büyüklerine ait kemikler bulundu. Bulunan kemiklerin Hz. Şeyh El-hac Ahmedî Hilâli Baba'ya ait olduğu tespit edildi. Gerekli kurumlarla görüşmenin ardından ailenin de isteği ile kemikler bahçeye defnedilmiştir.

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında Söke Kemalpaşa Mahallesi'nin canlandırılmasına yönelik yapılan çalışmalar sırasında karşılaşılan güçlüklerle ilgili bulgular:

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında Kemalpaşa Mahallesi'nin canlandırılmasına yönelik yapılan çalışmalar sırasında karşılaşılan güçlüklerle ilgili olarak katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

K6: Bireyler, topluluğun yansıması oluyor. Bireysel duyarlılık, yerel yönetimin ihmalleri, hizmet öncelik sırasının farklı olması gibi sebeplerle bir durum oluşmuştur. Belli bir donanımı olmayan insanlara yerel yönetimleri emanet etmek çok da doğru değil.

K 9: Belediyenin bir master planı olması lazım. Ne zaman ki Avrupa Birliği Projesi yakalandı, artık

bir başlangıç noktası belli oldu, akabinde bir yol haritası hazırlanmalıydı. Ancak yönetimlerin değişmesi, yetkililerin yönetimlerle birlikte ortak hareket edememesi benzeri sebeplerle ilerlenemedi. Söke'nin yönetici grubunun bir karar vermesi gerekiyor.

K 1: Kemalpaşa evleri Söke belediyesinin ve kaymakamlığın sürekli gündeminde olan bir konu. Farklı perspektiflerden yaklaşım isteyen değerli bir kültürel miras. Çalışmaların koordineli bir şekilde yürütülmesi lazım.

K 8: Kemalpaşa'ya ilk girdiğimiz zaman, koruma planını yaptığımız zaman, planı yaptık koyduk.. Orada hala yapı isteği yok. Gelip de biz burada bina yapmak istiyoruz deyip imar durumu alan hiç kimse yok. Kemalpaşa Mahallesi 2001 yılından beri neredeyse aynı duruyor... Yapılar çok kıymetli. En kıymetli yapıları da kurtardık gibi bir şey. Orada Nuh Bey Konağı çok kıymetliydi mimari olarak, eser olarak. O restore edildi. Ondan sonra Uzbek Konağı, Dalgıç Evi, restorasyon atölyesi bunlar Kemalpaşa'nın mimari anlamda kalitesini ifade eden çok önemli yapıları ve aslında belediye olarak kurtardık. Tek yapı ölçeğinde çalışma insanlara çok da bir şey vermedi çünkü restorasyon yapıldı ama doğru dürüst işlevlendirme yapılmadı ne yazık ki... Siyaset, bakış açısı, vizyon bunların hepsi etkili bunların üzerinde. Sonra dedik ki bu çok görünmüyor, sokaklarda bir şey yapmak lazım... Söke belediyesinin yaptığı her iş çok başarılı. Uygulama ödülü de aldı, proje ödülü de aldı ama bunu sosyal, ekonomik ve kültürel olarak kazandırılması noktasında belediye eksik kaldı, valilik eksik kaldı, kaymakamlık eksik kaldı...Bu proje yapılırken aynı zamanda birçok şeyin birlikte düşünülüp aslında bu projenin restorasyon kısmı bittiği anda bir başka grubun bunu alıp ben artık buna devam ediyorum diye bu projeyi alıp yürütmesi gerekiyordu. Geç kaldık mı hayır. Bundan sonra da yapılabilir ama bir STK'nın, bir şeyin buna mutlaka el atması, bir turizm modelinin oluşturulması, bir markanın çalışılması hatta bunu sadece Kemalpaşa özelinde değil, bölge üzerinde çalışılması gerektiğinin herkes farkına varmalı. Restorasyonlar, AB projesi, orada yetiştirilen çocukların yaptığı doğru restorasyon, işi bilen herkes bunu konuşuyor hala ama bunu sergileyemedik, bunu kimseye anlatamadık. Kemalpaşa Mahallesi'ne yapılan restorasyon Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nde 1. seçildiğini kim biliyor...Bunun Söke'ye ne getireceğini kimse bilmiyor...Reklam çok önemli, yaptığın işi aynı zamanda sergilemen gerekiyor. Kemalpaşa Mahallesi'nin şu anda şuna ihtiyacı var. Bir ekibin oranın yaşatılması ile ilgili artık çalışmaya başlaması gerekiyor, bu belediye olmayabilir, STK'lar da olabilir, buraya gönül vermiş bir kişi de olabilir. Birilerinin bu konuda çalışması gerekiyor. Bu modelin hayata geçmesi gerekiyor ve bu model kıyıda köşede yazık çizili bir sürü şeyle bekliyor.

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında Söke Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılması kapsamında yapılan çalışmalara yönelik bulgular:

Günümüzde daha çok açık hava müzesi görünümü sergileyen, ziyaretçilerine otantik ortamında dolaşım olanağı sağlayan turistik arz değerleri evrilen turistik talebin beklentilerine cevap verebilmektedir. Bu bağlamda geleneksel kültürün devamlılığına olanak verecek, tarihi ve değerleri üzerinde farkındalık oluşturacak uygulamalarla oluşan çevre, değişen turistik talebe daha cazip gelmektedir. Artık turistik talep, farklı kültürleri tanımaya doğru yönelmiştir. Bundan dolayı sokak dokularının karakteristik özelliklerini muhafaza eden ve henüz tam anlamıyla bozulmamış özellikleri sergileyebilecek nitelikleri gözler önüne seren tarihi dokular aynı zamanda kent insanının yaşamına ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda değer katabilecek birer potansiyel olarak değerlendirilmektedir. Yürütülen çalışmalar hem tarihi, kültürel, geleneksel mimari özelliklerine sahip olan yapıların otantik dokusunu ve çevresini saran tüm yapay ve doğal unsurlarla birlikte bütün olarak korunmasını hem de yöre insanının yaşamını ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda geliştirmesini hızlandıracak iyileştirme ve alt yapı uygulamalarını geliştirmeyi hedeflemektedir. Burada amaç, öncelikle yöre halkının yaşamını kolaylaştıracak, güçlükleri giderilmiş, sağlıklı bir çevreye kavuşmasını sağlamaktır. Ayrıca turistik arz değerlerine yakın lokasyonda bulunmasının kolaylaştırıcılığı ile bölgenin gereksinimlerini göz önünde bulundurarak kültür turizmine açılımını sağlayacak faaliyetleri yürüterek Kemalpaşa Mahallesi'nin korunmasını ve yaşatılması amaçlanmaktadır. Mahallede kentsel sit alanı sınırları

içerisinde atmış iki adeti tescilli olan toplam dört yüz seksen yapı bulunmakta ve tescilli olmayan yapılar da mimari ve tipolojik doku karakteri sergilemektedir. Her evin kendine özgü renkli kimliği sahip olması, burada bulunan konutların tarihi değerini ortaya koymaktadır. Kemalpaşa Mahallesi'nin 18 yüzyılını günümüze yansıtan tarihi ve kültürel değerlerini ortaya çıkarmak suretiyle mahalle sakinlerinin yaşadığı alt yapı sorunlarının giderilmesi, yaşam alanlarının sağlıklılaştırılması, bir başka ifade ile yaşam şartlarının iyileştirilmesine de katkı sağlanırken aynı zamanda kent kimliğinin de güçlenmesi sağlanmak istenmektedir. Tarihi ve kültürel değerler yaşarken, turizmin bu değerlerden beslenmesi ile Mahalle özelinde ve Söke genelinde yerel halkın, var olan turistik arz değerleri üzerinden turizmden gelir getirecek stratejik adımlar ortaya konulması önem arz etmektedir. Yerleşim alanları ve yapı tarzları ile tipik bir Rum Mahallesi olan Kemalpaşa Mahallesi'nin korunması ve yaşatılması ile Söke, tarihi kent dokusu ile de anılan bir vizyona sahip olması beklenmektedir. Proje tamamlandığında kültür turizmini teşvik edici davranışlarla, mahalle sakinleri için önemli ölçüde konaklama, eğlence ve yiyecek iş alanlarına dayalı gelir kaynağı olarak, ev sahiplerince ve kent sakinlerince evlerin restore edilmesini sağlayacak bir itici güç olacaktır (Tarihi Kentler Birliği Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması, 2015).

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılması kapsamında yapılan çalışmalara yönelik katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

K 8:.. baktığımızda güneş kum deniz turizmi de bir yerde zamanını doldurdu ve kültür turizmi ön plana çıktı. Kültür turizmi dediğimiz şey de insanların gittikleri yerin yaşamını inceleyerek oradaki kültürel varlıkları görmek istemeleri üzerine kurgulu. Tatil kavramı artık sadece deniz olmaktan çıkıp kültür turizmine geçtiği dakikada o zaman döndü Söke Belediyesi dedi ki, burada bir potansiyel var, bizim de kültürümüz var ve bu kültürü tanıtılabilecek durumdayız. 2005'li yıllarda.. kültür turizmine kazandırılması hedefi var hem ekonomiye hem de kültür turizmine kazandırılması...bunu yaparken bizim asıl amacımız teknik insan olarak yapıları restore etmenin yetmediği, restore edilen bir yapının iki yıl içinde yaşamadığı zaman yeniden yıkıldığı ve o binayı yaşatmadan korumanın aslında neredeyse imkânsız olduğu gerçeği. Nasıl yaşatılabilir sorusunun cevabı da aslında bu tip şeylerle yaşatılabilir. Çünkü bugüne kadar yapılan örnekler Cumalıkızık'a bakın, Safranbolu'ya bakın, Odunpazarı Evleri'ne bakın bu konutlar nasıl yaşıyor, o mahallelerde bu insanlar nasıl ekonomide kendilerine bir gelir getirmek suretiyle o evlerin tamirini yapıyor yaşatmaya çalışıyor. Bizim Kemalpaşa'da yaptığımız şey benzer örnekleri getirmek.

K 9: Efes sinemasında toplantı yapıldı. Samos'tan misafirler de katıldılar. Türk Mimarlar Odası yönetimi ve Tarihi Kentler Birliği ile birlikte değerlendirmeler yapıldı, plaketter verildi. Ardından belediyeden bir ekip Samos'a gitti.

Sit alanı ilan edilen Kemalpaşa Mahallesi'ndeki eski Rum evlerinin restorasyonu sonucunda ilçe genelinde kültür turizminin canlanması ve özellikle mahalle halkı için turizme dayalı, konaklama, gastronomi ve eğlence gibi çeşitli yeni iş olanaklarının oluşturulması ve dolayısıyla bölge ekonomisine ekonomik katkı sağlanması hedeflenmektedir. Yeterli miktarda tarım alanına sahip olamama ve tarımsal getirinin günden güne düşmesi ekonomik ve sosyal bir olgu olan işsizlik sorununu artırmaktadır. Hizmet sektörüne yapılan yatırımlar ve turizm özelinde yapılan yatırımlar artık daha fazla, marjinal ve sürdürülebilir gelir sağlamaktadır. Bu nedenle bölgenin tarıma dayalı ekonomisinin, hizmete dayalı ekonomiye dönüştürülmesinde bölgesel ve ulusal fayda görülmektedir. Mahallenin, bölge insanı için önemli bir gelir kaynağı olmalıdır. Proje ile ülkemizin kültür turizmi arz değerlerinin ön plana çıkarılmasına ve turizm gelirlerinden alınan payın artmasına önemli katkılar sağlanması beklenmektedir. Hem bölgenin iç ve dış turizm sektöründe canlanmayı tetikleyecek hem de yeni istihdam alanları oluşturarak bölgede iş hayatının artırılmasında pay sahibi olacaktır. Kemalpaşa Mahallesi'nde iyileştirme çalışmaları tamamlandıktan sonra, koruma ve yaşatma projesi gereğince mahallenin Söke Belediyesi tarafından etkin bir şekilde tanıtımı yapılarak, kültür turizmine açılması sağlanacak ve böylece mahalle sakinlerinin turizm sektörüne dayalı gelir kaynağı olacaktır. Bu proje bölgede, kültür turizminin canlanmasına da olumlu etki ederek, ülke ekonomisine ve tanıtıma katkıda bulunacaktır. Restore edilen Kemalpaşa Mahallesi'ndeki evlerin değeri artacak ve bunun sonucu da

belediyenin tahsil ettiği emlak vergisi değerlerinde uzun dönemde bir artış olacaktır. Yapılan yatırım, bölgeye yatırım hareketlenmesi getirecek ve restorasyon çalışmalarına özel müteşebbislerin ilgisini ve katılımını artıracaktır (Aktif İşgücü Piyasası Stratejileri Projesi, Yeni Fırsatlar Hibe Programı 2. Teklif Çağrısı, Hibe Başvuru Formu).

Hem deniz turizmi hem de kültür turizmi merkezlerinin geçiş yolu üzerinde bulunan Söke Kemalpaşa Evleri, Sokak Sağlamaştırma Projesi ile Kemalpaşa Mahallesi'nin tarihi ve özgün niteliği değerlendirilerek, kültür turizmine yönelik bir çekim alanı sunmak amaçlanmaktadır. Mahallenin karakteri ile duyarlı, koruyucu, geliştirici planlar ve projeler ile mevcut değerlerinin daha geniş bir kitleye tanıtılarak sevdirmesi, duyarlılığın özendirilmesine gereksinim duyulmaktadır. Kentsel sit alanının tescilli tescilsiz taşınmaz kültür varlıklarının sokağa bakan cephelerinin iyileştirilmesi, özgün sokak dokusunun mimari elemanlarının oluşturulması ve kent mobilyalarının düzenlenmesi proje kapsamında yer almaktadır (Vardar, 2000: 41; Tarihi Kentler Birliği, 2012: 132).

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında Söke Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılması kapsamında ele alınması gereken konulara ve önerilere yönelik bulgular:

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılması kapsamında ele alınması gereken konulara ve önerilere yönelik bulgulara aşağıda yer verilmiştir:

K 7: Uzbek Konağı'nın güçlü bir hikâyesi var. Halfeti tarikatının çok önemli bir liderinin yatırını barındırmakta bünyesinde. Burayı bir inanç turizmi merkezi haline getirmek mümkün. Konağın karşısında bulunan arsanın büyük kısmı belediyenin. Trafikten, açılacak stantlara kadar geniş çaplı ve koordineli bir planlama yapılmalı. Burada kadın kooperatifi çok önemli. Karşıdaki boş arsa o kadar güzel değerlendirilir ki Söke Kemalpaşa Destinasyonu etiketiyle tur araçları gelip, girişte düzenlenen alana bırakılır. Yürüyüş güzergâhıyla alana ulaşılır. Kadın kooperatifinin el emekleri ve ürünlerinin satışı yapılır. Tarihi çevrede konaklamak isteyenlere ev pansiyonculuğu, yöresel lezzetlerin sunumu...

K 4: Ağalar memleketi Söke'nin ekonomik durumu var, Kemalpaşa Mahallesi'nde çok emek verilmiş yapı var, burada kafeler, el emeği pazarları açılabilir.

K 1: Mekânlardır birey davranışlarını düzelten. Kemalpaşa Mahallesi'nde tarihi bir havza oluşturulmalı. Projeler yapıldıkça aşırı kriminallerin bölgeden tasfiye olacağı, uyum sağlayabilecek durumda olanların ise projeye dâhil olabilecekleri düşünülmektedir.

K 9: Söke'nin kendisinin organize sanayi gibi çok güçlü ve çok büyük yatırımları var. Misafirleri geliyor, Kuşadası'nda ağırılıyorlar. Eğitim vermek için gelenler sabah Söke'ye geliyor, akşam Ada'ya dönüyor. Beş yıldızlı otelin hiçbir konforundan faydalanamıyor, sadece temiz bir yerde güvenli bir yerde yatmak istiyor. Söke'nin bir karar vermesi lazım. Benim dışarıdan gelen misafirim. Söke'nin merkezinde bir çalışma yapılması lazım. Öncelikle Söke'yi trafikten arındırmak lazım...Rehberler Odası ile yapılan görüşmede Söke'nin trenle gelinebilen düzayak bir yer olduğu, engelli ve yaşlılar için burası çok iyi bir nokta, trenle gelir, bir Priene turu yapılabilir, çarşıda dolaşabilir, merkezde park ve müzeler var, iyi bir çarşı ve pazarı var, İzmir'den böyle bir grup oluşturulabilir. Mikro ölçekte hazırlanabilir... Evlerin korunması lazım, bir bütçe lazım.. O kadar değerli şeyleri tüketiyoruz ki. Apartmanlarda yaşayanlar o evlerdeki hayatı özleyiyorlar. Damı akıyor yapamıyor insanlar, basit şeylerle kurtarabilecekleri şeyler için bir güvene ihtiyaçları var. Belediye onların çatısını aktarabilir. Kemalpaşa kendisini düzeltse, kendi kendine, el yapımı kurabiyedir. Restorasyon çok maliyetli.

K 8: Kemalpaşa Mahallesi Söke şehrinin çok içinde bir yerde..Tescili yapı olmayan birkaç arsa var orada..Yıldız Teknik Üniversitesi burayı çalışmak istiyor, belediyelere otelde çocuklara konaklama için yer ayırın diyoruz. Orası bir workshop atölye alanı olsun, üniversite öğrencileri gelsin. Priene çalışsalar bile, orada konaklasınlar yani ben orada bedava yer vereyim, sponsorlarım olsun.

Öğrenciler geldiği zaman yemeğini orada organize etsin. Belediye bütçesinden mahalleden orada üç kadınla anlaşsa, bir bahçede yemeğini verebilir. Maliyeti düşük projeler, bir belediye istediği zaman çok rahat yapar. Bunların yapılacağı yer de işte Kemalpaşa Mahallesi olmalı. Kemalpaşa Mahallesi'nde yaşanabilirliği artırmak, güvenirliliğini sağlamak bu şekilde olur. Her yaz öğrenciler ile dolup taşsa orada güvenlik problemi olur mu, olmaz. Öyle bir grup gelirse sadece turizm değil aynı zamanda eğitim ile ilgili bir model de yapılır orada. Uzbek Konağı'nın karşısında açık hava sineması yapılabilecek kocaman bir meydan var, açık hava sineması gösterileri yap, insanlar oraya gelsin. Söke gazozunu içsin gelenler, o da Söke,,nin kültürü. Orada yapılacak çok şey var bununla ilgili, çalışılması lazım. Öylesine yapılan bir şey olmamalı çünkü öylesine yapılan her şey ölüyor, sonunda kişiye bağlı kalıyor, o kişi gidince o kültür devam etmiyor, birden bire anlamsızca bitiveriyor, sahip çıkan olmuyor. Bu işe sahip çıkacak olan belediyeden çok aslında bir grup gönüllü insan, başı çekecek biri olmalı, birinin yönlendirmesi, birinin bu işe gönül vermesi ve bu işi yürütmesi gerekiyor... Benzer örnekler incelendiğinde de başka bir şeyle karşılaşıyorsun, ucuz turizm...her yerde aynı şey yapıyor Cumalıkızık'a gidiyorsun dönüşte hediye eşya alacaksın oraya özgü.. İlk zamanlarında orada yaşayan halkın yaptığı yöresel ürünler vardı, gerçekten o insanların ürettikleri şeyleri satıyorlardı. Sonra turizm güçlendikçe devşirme malzemeler, yani işte Çin'den gelen hediyelik eşyalar. Şirince de öyle, Safranbolu da öyle baktığın zaman aslında yöreye özgü bir şey kalmayıp herkes gibi her şey gibi olmaya başlayan yerler var. Kemalpaşa'da da bu olmasın. Yani belki de o zamanlar turizme kazandırmak için birçok şey yapılabilirdi ama bir anda patlarsın...senin turizm altyapın hazır olmadığı için orayı moda olduktan sonra 1-2 sene içerisinde kaybediverirsin.. Oysa ki orada doğru bir turizm marka planlaması yapılırsa, keyifle kalınacak butik otellerin hazırlanması, orada belediyenin kamulaştırdığı yapılarda yöresel halkın kadınların katıldığı kurslar ve üretim alanları tekstil atölyeleri, cam atölyeleri, seramik atölyeleri bu tarz şeyler uygulayıp hem Söke'deki kadınlara bir iş alanı yaratıp ekonomik katkı sağlamak hem de yapılan ürünlerin aslında gerçekten yöreye özgü olmasını sağlamak. Bunun için bir marka tasarımı gerek. Marka tasarımı demek, belediyenin kadrosu ile yapılacak bir iş değil. Bir üniversite gerekiyor. Bu markanın nasıl olması gerektiği, burada neyin pazarlanabileceği, ürün yelpazesi. Bunların hepsinin araştırılması lazım. Hem kolay üretilebilir olması lazım hem yere özgü olması lazım. Söke'nin bir ürünü pamuk, pamuk = kumaş, kumaş = kumaşla yapılabilecek her türlü hediyelik eşya, keten %100 pamuk demek. Bunlar nasıl olur, üzerine işlenen kanaviçe boya ile yapılan kaya yazıtlarının resmi, şal masa örtüsü ve benzeri şeyler. Bunlarla ilgili araştırmaya girdiğimde Kastamonu'da Mimar Sinan Üniversitesi Moda Tasarım Bölümünün yaptığı bir çalışmayı inceledim,..Kastamonu'da el yazmaları kadınların sandık eşyalarından o kadar güzel tasarım üretilmiş ki Mimar Sinan Üniversitesi...Oraya özgü ve gerçekten bir tasarım ürünü..Aslında kültür turizminin en önemli ayaklarından biri yere özgü yemek yemek, o yere özgü bir hediyelik eşyayı alıp bir anı olarak saklamak. Söke,,de bunları düşünürken sadece Kemalpaşa Mahallesi odaklı düşünmekte doğru değil. Çünkü Kemalpaşa Mahallesi'nde bir restoran açtın, tek bir ürün veriyorsun. Söke un var. Orada bir pasta atölyesi kurulabilir. Söke,,nin ekmeği özeldir, ünlüdür. Cumhuriyet fırını var, Pamukkale fırını var, Taş fırın var. İnsanlar gelip geçerken oradan ekmeği alırlar. Sen Kemalpaşa'da böyle bir şey yaparsan eğer oraya turisti çekmek istiyorsan, mutlaka oranın ekmeğini tanıtın bir yer olması lazım. Marka tasarımı yapması gereken insanların yapması gereken bir araştırma konusu bu. Yani yaptım oldu konusu değil...

K 2: Konakların önünü açmak lazım, görüntüyü göstermek lazım. Konakların görünmesini sağla, estetik komisyonda bu bina bunu gölgeliyor diyebiliriz... Kuşadası istikametinden köprüyle geçiş yapılan mahalle girişi, çay kenarları, ağaçlıklı bölge (hidrellez kutlamalarında kullanılan bölge) mesire alanı ve girişteki boş alanlar otopark olarak düzenlenmeli.

K 5: Konuyla ilgili olarak merkezi yönetim, yerel yönetim ve üniversitenin ortak bir çalışma

platformu oluşturması gerekiyor.

K 3: Mahallenin mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılması, barışa hizmettir aslında. İki yakanın kültürünü yansıtan mahallenin iyileştirilme çalışmalarındaki temel amaç, kültür turizmine yönelik çekim alanı oluşturmaktır.

K 6: Önceki yıllarda kaymakamlıkça başlatılan komisyon çalışmalarında olduğu gibi konu, mikro ölçekten önce makro ölçekte ele alınıp incelenmeli, değerlendirilmelidir. Bu amaçla konunun ilgililerinin, uzmanlarının ve bölge halkının, sivil toplum örgütlerinin katılımıyla bir Söke Çalıştayı düzenlenmeli.

K 8: Kuşadası istikametinden köprüyle geçiş yapılan mahalle girişi, çay kenarları, ağaçlıklı bölge (hidrellez kutlamalarında kullanılan bölge) mesire alanı ve girişteki boş alanlar otopark olarak düzenlenmeli.

Sonuç ve öneriler

Aşağı Büyük Menderes Havzası'nda yer alan Söke; Milet, Priene, Didim, Heraklia, Myus antik kentlerini, Bafa Gölü ve Dilek Yarımadası doğal sit alanlarını, 8000 yıllık kaya resimlerinin yer aldığı Latmos'u sınırları içerisinde bulundurmaktadır. Ayrıca Didim, Kuşadası, Bodrum turistik cazibe merkezlerine doğru seyahat edenlerin kullandığı stratejik bir lokasyonda yer almaktadır. Kemalpaşa Mahallesi (Patriaris İyoakimis) ise Söke'nin merkezinde 480 adet nitelikli ve 62 adet tescilli yapının bulunduğu kentsel sit alanıdır. Acı yüklü hikâyelerle dolu Mübadele yıllarına tanıklık etmiş Mahallenin Söke'nin kimlikli bir kent olarak değerlendirilmesinde önemli rol oynadığı söylenebilir. Burada Rum ustaların yaptığı Sakız tipi, mimari öğeler açısından zengin bir mahalle karşımıza çıkmaktadır. Tasarımlarıyla dönemin kültürel kimliğini yansıtan ve ruhu olan bir mahalle dikkat çekmektedir. Söke'nin ilk yerleşim yeri olan ve göçebe yaşamın izlerine rastlanılmayan mahalle terk etme düşüncesinin akıllarda olamayacağı konforlu yaşam alanlarını barındırmaktadır. Tarıma dayalı üretimin geliştiği Söke'de dönemin estetik değerlerini sergileyen Kemalpaşa Mahallesi, sakinlerinin sosyo kültürel donanımı yüksek varlıklı aileler olmasına bağlı olarak uzun yıllar Söke'nin en prestijli yaşam alanı olmuştur. Kemalpaşa Mahallesi'ndeki konut sahiplerinin binalarının nasıl korunacağını ve korumanın katkıları ile nasıl bir getiriye sahip olunacağını bilincinde olmadıkları anlaşılmaktadır. Bundan dolayı günümüz Kemalpaşa Mahallesi'nde yaşayanların genellikle gelir seviyeleri düşük olan kiracı aileler olduğu görülmektedir. Nadiren Kemalpaşa Mahallesi ev sahiplerinin atalarından kalan tarihi evleri restore ederek bu binalarda oturma keyfini yaşadıkları belirlenmiştir. Tarih kokan bu otantik mahallenin yıllardır restore edilmemesi ve turizme açılmaması sorununun, Söke Belediyesinin girişimleriyle aşılmaya başlandığı anlaşılmaktadır.

Kemalpaşa Mahallesi'nin 2001 yılında kentsel sit alanı ilan edilmesi ile birlikte tarihi koruma ve yaşatma projesi başlığı altında koruma planı, tek yapı ölçeğinde kamulaştırma ve restorasyon, mahalle ölçeğinde sokak sağlıklılaştırma proje ve uygulama çalışmaları yapılarak kültür turizmine kazandırılmaya yönelik girişimlere başlandığı tespit edilmiştir. Günümüzde mahallede devam eden restorasyon çalışmalarına katkı sağlayan ustalar, 2005 yılında Avrupa Birliği hibe desteği ile uygulamalı restorasyon eğitimi alan koruma amaçlı inşaat sektörü kalifiye elemanlarıdır.

Kemalpaşa Mahallesi'nin de içinde bulunduğu bölge genelinde kıyı turizmine bağımlı turizm anlayışı egemendir. Aşağı Büyük Menderes Havzası kapsamında değerlendirildiğinde Söke'nin zengin bir tarihe, kültürel ve doğal olanaklara sahip olduğu dikkat çekmektedir. Havza genelinde arkeolojik, kültürel ve doğal zenginlik ve çeşitliliğe rağmen nitelikli turistik arz ürünleriyle bütünleştirilemeyen ve henüz yeterince geliştirilemediği düşünülen sınırlı bir kültür turizmi gerçekleşmektedir. Bu durum yöre halkının, turizmin katma değerinden yararlanma düzeylerini yetersiz kılmaktadır. Günümüzde tarih ve kültürün hem turizme hem de ekonomiye kazandırılmasının önemi yerel yönetimler tarafından fark edilmiş, konuyla ilgili önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. Söke Kemalpaşa Mahallesi kentsel sit alanı ilan edildiğinden bu yana yapılan koruma ve yaşatma çalışmalarıyla, tarihi yapıları ve sokak dokularıyla, tarihe ve değerlerine karşı farkındalık yaratan sürdürülebilir özellikleriyle turizmin beklentilerine cevap verecek durumdadır. Turizme katkı sağlayacak özgün, markalaşmış turistik ürünlerin varlığına ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Söke'nin kendi imkânlarıyla güzel bir kent

olduğu düşünülmektedir. Bölgenin kültür turizmine katılmasında itici güç olması yönünde hazırlanan Gelecek Turizmde Projesi ile turizme yönelik nitelikli ürünlerin tasarlanıp üretilebilmesi planlanmıştır.

Tarihi Kentler Birliği'nin ülke genelinde bütün belediyeleri kimliklerini koruma, eski yapılarına iyi bakma yönünde harekete geçirmesinin Söke Belediyesini de heyecanlandığı görülmektedir. Bu bağlamda prestijli Tarihi Kentler Birliği ödülleri kazanma yolunda sağlam adımların atıldığı anlaşılmaktadır. Böylelikle yerel yönetimin kültüre ve tarihe bakışı şekillenmiş ve stratejik planlarına aldıkları, kültürel mirası koruma ve yaşatma kavramı bütçe ayırdıkları önemli kalemlerden birisi olmuştur. Mevcut kültürel değerler fark edilmiş ve bunların yaşatılması ile ilgili birimler kurulup, çalışmalar başlamıştır. Kemalpaşa Mahallesi'ndeki tarihi Rum evlerinin restorasyonu sonucunda sadece mahalle özelinde değil ilçe genelinde kültür turizminin canlanması ve Söke halkının turizme dayalı konaklama, gastronomi ve eğlence sektörlerini kapsayan çeşitli ve zengin iş ve istihdam olanaklarının oluşturulması beklenmektedir. Böylelikle bölge ekonomisine canlılık sağlanması ve işsizlik sorununa alternatif oluşturulması mümkün olabilecektir. Gelişen turizm faaliyetleri neticesinde hizmet sektörü başta olmak üzere yapılan turizm yatırımlarının sürdürülebilir gelir sağladığı bir gerçektir. Bölgenin tarıma dayalı ekonomisinin, kültür turizmi arz değerlerinin ön plana çıkarılması ile hizmete dayalı ekonomiye dönüştürülmesi önemli bir gelir kaynağı olacaktır.

Tarihi ve özgün niteliği değerlendirilerek Kemalpaşa Mahallesi'nde iyileştirme çalışmalarının büyük ölçüde tamamlandığı bir yandan da çalışmaların devam etmekte olduğu anlaşılmaktadır. Artık yerel yönetim başta olmak üzere, Söke'nin etrafında gelişmiş olan güçlü kıyı turizmine alternatif oluşturacak turistik arz değerlerinin Kemalpaşa Mahallesi özelinde ve havza genelinde turizm sektörüne dayalı gelir kaynağının artmasına destek verecek her kişinin ve kurumun etkin bir şekilde tanıtım faaliyetlerini başlatması önem arz etmektedir. Bu etkin tanıtım sayesinde bölgede, kültür turizminin hareketlenmesi sağlanacaktır. Kültür turizmi merkezlerinin geçiş yolu üzerinde bulunan Kemalpaşa Mahallesi'ndeki restore edilen evlerin değeri artacak ve bunun sonucunda da belediyenin emlak vergisi tahsil değerlerinde de uzun dönemde artış olacaktır. Bu gelişimle birlikte, bölgede yatırım yönünde hareketlenme yaşanması beklenmekte ve restorasyon çalışmalarının özel girişimciler için cazip hale geleceği düşünülmektedir. Bu perspektiften değerlendirildiğinde, turizme konu olan somut kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması yönünde atılan her planlı adımın rasyonel bir davranış olacağı ortadadır. Bu açıklamanın ışığında tarihi Kemalpaşa evlerinin koruma ve yaşatma amaçlı projelendirilmesinin, dönemin yerel yönetim yetkilileri tarafından önünün açıldığı ve sürdürülebilirliği noktasında bürokrasi, bütçe, değişen yönetim, bölgenin hizmet öncelik sıralamasının değişmesi vb. sebeplerle gerçekleştirme hızının yavaşladığı belirlenmiştir. Projenin devam etmesi için her türlü detayın düşünülmesi, kişiye ve kuruma bağlı kalmaması gerektiği ortak görüşü dikkat çekici bulunmuştur. Büyük ve kıymetli projenin yönetim planı ile yürütülmesinin önemi tespit edilmiştir. Marka, uygulama, halkı hareketlendirme gibi birçok alanda yönetim planlamasının yapılması önem arz etmektedir.

Kemalpaşa Mahallesi'ni koruma, canlandırma ve yaşatma plan, proje ve uygulamalarının 2023 Türkiye Turizm Stratejisinde belirtildiği gibi turistik arz kaynaklarının gelişim aksları boyunca turizm koridorları, bölgeleri, kentleri ve eko turizm bölgeleri oluşturacak şekilde değerlendirilmesinin, bu kaynakların tanıtım ve kullanım kriterlerinin belirlenmesi açısından daha etkin bir yaklaşım olarak görülmesine uyumlu olduğu tespit edilmiştir.

Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılması ölçeğinde yerel yönetime, konunun uzmanlarına, ilgililerine, gönüllülerine, sivil toplum örgütlerine ve Söke halkına yapılması tavsiye edilebilecek öneriler şunlardır:

✓ Havza genelinde sahip olunan kültürel değerlerle bir bütün olarak doğru bir proje ile diğer aktörlerin de bir araya gelmesinin sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Bu amaçla konunun ilgililerinin, gönüllülerinin, sivil toplum örgütlerinin, uzmanlarının ve bölge halkının katılımıyla bir Söke Çalıştayının düzenlenmesi dikkat çekici olacaktır. Kapsamlı bir şekilde sadece Kemalpaşa Mahallesi özelinde değil aynı zamanda Havza genelinde Söke'nin sahip olduğu Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı, Priene, Güllübahçe Aziz Nikolas Kilisesi, Latmos kaya resimleri, Myus, Eski Doğanbey, Azap Gölü, Serçin gibi değerlerle kültürel mirasın sürdürülebilirliği bağlamında masaya yatırılması önem arz etmektedir. Söke'nin turizmin geliştirilebilir tüm çeşitleriyle ön plana

çıkması yönünde planlama yapılması gerekmektedir. Böylelikle tüm gruplar tarafından geliştirmeye, tanıtıma ve pazarlamaya katkı verilerek çalışmalar planlanabilecek ve kurumsal bazda sürdürülebilirlik sağlanabilecektir.

✓ Açıklanan sürdürülebilir kültür turizmi planlamaları ve uygulamaları yapılırken 1700'lü yılları günümüze yansıtan kıymetli kültürel varlıkların ve değerlerin turizmin olumsuz etkilerinden zarar görmesini önlemek temel prensibinin turizm paydaşları tarafından benimsenmesi hususu önemsenmesi gereken temel konulardandır.

✓ Havza genelinde etkin bir kültür turizmi gelişimi oluşturabilmek için kültür, miras ve turizm olgularının ilişkilerini doğru bir şekilde yönetilmesi gerektiği gerçeği ile yapılan çalışmaların ışığında Kemalpaşa Mahallesi ayrı bir başlık altında planlanıp; yaşayan, yaşatılan, sürdürülebilir bir tarihi çevre olarak bölge turizmine yeni bir mikro destinasyon olarak kazandırılabilir.

✓ Öncelikle Söke'nin genel trafik sorununun çözülmesi ve trafikten rahatlatılması gerekmektedir. Merkezin trafikten ayrılması önemsenmesi gereken bir sorundur. Ardından daha önceleri faytonların dolaştığı Mahallede, sokak sağlıklılaştırma yapılan alanların da tamamen trafiğe kapatılıp, yaya dolaşımı alanı olarak düzenlenmesi tarihi dokuya gösterilen değeri artıracaktır.

✓ Tarihi mahallede kamulaştırılmış binaların farklı hikâyeleri bulunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Uzbek Konağı, içerisinde bulundurduğu hikâye ile bir inanç turizmi merkezi olmalıdır.

✓ Ucuz ve birbirinin aynı olan ürünler yerine bölgeye özgü markalaşan turistik ürünlerle turizmin sürdürülebilirliğine katkı sağlanması ve bu hususta planlanan uygulamaların yürürlüğe konması önem arz etmektedir.

✓ Belediye tarafından kamulaştırılan yapılarda kadınların katıldığı kurslarda ve üretim alanlarında nitelikli, kolay üretilebilir, tasarım ve marka ürünlerin hayata geçirilmesi sağlanabilir. Bu şekilde kadın işgücünün nitelikli olarak turizm ekonomisine katılımı gerçekleştirilebilir. Sökeli kadınların üretim atölyelerinde kalifiye olarak emeklerini sergilemeleri, bölge deseni, tasarım ve marka çalışmasına katkı sunmaları, karşılığında ise hane halkı gelirlerine yardımcı olmaları mümkün olabilir.

✓ Aşağı Büyük Menderes Havzası bütününde ve mikro ölçekte Kemalpaşa Mahallesi'ne özgü markanın nasıl olması gerektiği, bölgede neyin pazarlanabileceği araştırılmalı, yöreye özgü ürün yelpazesi geliştirilmelidir. Pamuk ve pamukla yapılabilecek her şey değerlendirilebilir. Yörenin tarihini ve kültürünü yansıtan köroklü çizme, kaya resimleri, Priene, Eski Doğanbey, Myus Kalesi, Kemalpaşa Evleri gibi birçok desen üretimde kullanılabilir.

✓ Söke'nin kültüründe yer alan Söke ekmeğinin ve Neşem Gazozunun da tanıtımlarda yer alması gerektiği düşünülmektedir.

✓ Söke trenle gelinebilen düzayak bir kent olup, engelli ve yaşlılar için çok iyi bir noktada yer almaktadır. Bu bağlamda ziyaretçilerin Kuşadası limanından ya da İzmir havaalanından trenle kente getirilmesi mümkündür. Ziyaretçilere Priene turu planlanıp, merkezde bulunan park ve müzeler gezdirilip, donanımlı çarşısı ve pazarında alışveriş imkânı sunulabilir. Mikro ölçekte böyle bir tur hazırlanabilir.

✓ Dönemin estetik değerlerini mütevazı bir şekilde sergileyen Kemalpaşa Mahallesi'ni turizme kazandırmaya yönelik çalışma sürecine bölge halkının da dâhil edilmesi önemli bir konudur. Böylelikle yöre halkının projeyi sahiplenmesinin kolay olacağı düşünülmektedir.

✓ Söke Belediyesi'nin yerel potansiyeli harekete geçirecek kentsel canlandırma sürecinin kültürel, ekonomik ve sosyal bir bütün olarak başladığı görülmektedir. Özellikle organize sanayisi ile güçlü ve büyük yatırımları olan kentte iş ve eğitim amaçlı gelen misafirlerin ağırlandığı konforlu ve temiz turizm işletmelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açığın yeniden işlevlendirme kapsamında Kemalpaşa evleri ile karşılanması çalışmaları yapılmalıdır. Böylelikle istihdam olanaklarının çeşitlenmesi ve üretim kalitesinin artırılması mümkün olacaktır. Ayrıca açılan hizmet işletmeleri yerel kalkınmanın da kolaylaşmasını sağlayacaktır.

✓ Kemalpaşa Mahallesi'nde restorasyon çalışmaları tamamlandıkça bölgede Söke kentinin ihtiyaç duyduğu kafeteryaların, canlı müzik dinletisinin yapılabileceği otantik mekanların, Ege yöresini ifade eden gastronomik lezzetlerin sunulacağı restoranların faaliyete geçmesinin önü açılabilir. Bu gelişimin mahalle özelinde zaman içerisinde vıranlığa, terk edilmişliğe bağlı olarak yaygın hale gelen kriminal sorunların kendiliğinden çözülmesine fırsat vereceği düşünülmektedir.

✓ Tüm bu planlı çalışmaların Kemalpaşa Mahallesi için bir araya gelen (yerel yönetim, özel sektör, üniversite, STK'lar, turizm düzenleyicileri, yöre halkı vb.) izleme, denetleme ve yeniden değerlendirme

gruplarıyla düzenli olarak tarihi doku ve kent kimliğinin sürdürülebilirliği yönünde ilerlenip ilerlenmediği, alınması gereken tedbirlerin neler olduğu hususları düzenli olarak gözden geçirilmelidir.

✓ Objektif ve doğru bir turizm marka planlaması, sözü edilen çalışmaların ışığı olacaktır.

✓ Kemalpaşa Mahallesi'nin mikro destinasyon olarak ön plana çıkarılması ölçeğinin yanı sıra Söke'nin sahip olduğu turistik arz değerlerinin ve farklı turizm çeşitlerinin uygulanabilirliğinin bütüncül olarak değerlendirilmesi yönünde yapılan çalışmaların neler olduğu ve neler olabileceği yönünde araştırılması konusunda öneri ise araştırmacılara getirilebilir.

Kaynakça

- Akbaş, S. ve Oktay, K. (2020). Geleneksel Türk konaklarının turizme kazandırılması: Kastamonu örneği, *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 9 (2), 179-194.
- Aşılıoğlu, F. ve Memlük, Y. (2010). Frig Vadisi kültür mirası alanlarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi, *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 185-197.
- Ataman, M. (2019). Geleneksel konutların kırsal turizme kazandırılmasına bir örnek: Bazıoğlu Konağı, *International Rural Tourism and Development Journal*, 3 (1), 25-34.
- Beydilli, E. T., Güven, Ö. Z. ve Akça, İ. (2017). Kütahya ilinde bulunan tarihi konakların kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesi, *Eurasian Academy of Sciences Social Science Journal, Special Issue, UTKM*, 252-259.
- Chmiliar, I. (2010). Multiple-case Designs. In A. J. Mills, G. Eurepas ve E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of case study research* (pp. 582-583). SAGE Publications.
- Choguill, C. L. (2008). Developing sustainable neighbourhoods, *Habitat International*, 32 (1), 41-48.
- Conti, A. L. (2015). Cultural heritage and tourism: possibilities of a sustainable relationship. *Technical Transactions (Czasopismo Techniczne)*.
- Çelik, D. ve Demirtaş, D. (2019). Kentsel tarihi çevrelerde sokak sağlıklılaştırma çalışmaları: Bartın Örneği, *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 9 (4), 664-673.
- Er, Ö. ve Bardakoğlu, Ö. (2016). Kültürel mirasın sürdürülebilir turizm ürünü çeşidi olarak değerlendirilmesi: Edirne örneği, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 95-111.
- Genç, İ. (2018). *Söke bir güzel Anadolu 1 Söke ve çevresinin coğrafyası Söke Tarihi*, İlksan Matbaası.
- Gürsoy, E. (2022). Aydın Söke'de bulunan Manol Evi Hamamında tesisat ve ısıtma sistemi, *Art-Sanat Dergisi*, 17, 157-176.
- Hoepfl, M. C. (1997). Choosing qualitative research: a primer for technology education researchers, *Journal of Technology Education*, 9 (1), 47-63.
- ICOMOS. (2011). The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments – 1931. 12.09.2023 tarihinde <https://www.icomos.org/en/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-adresinden-erişildi>.
- İsmailoğlu, S. ve Kulak Torun, F. (2022). Normalleşme sürecinde iç mimari tasarım stüdyolarının mekânsal organizasyonu. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 12 (2), 497-514.
- İsmep Rehber Kitaplar. (2014). *Kültürel mirasın korunması*.
- İstanbullu Dinçer, F. Ve Muğan Ertuğrul, S. (2000). Kültürel mirasın korunması ve İstanbul ilindeki tarihi yapıların turizm amaçlı kullanımı üzerine bir deneme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (2), 69-78.
- Kanlı, İ. B. (2015). *Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirlik arasındaki paradoks. 8 Kasım dünya şehircilik günü*. 38. Kolokyumu bildiriler kitabı, 359-376.
- Kocagöz, S. (1984). (1916-1993) *Bu da geçti yahu, Özyaşam ve Anılar Dizini:4*. Düşün Yayınları.
- Li, Y. ve Hunter, C. (2015). Community Involvement for sustainable heritage tourism: a conceptual model. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 5 (3), 248-26.
- Liu, Z. (2003). Sustainable tourism development: a critique, *Journal of Sustainable Tourism*, 1 (6), 459-475.
- Nedyalkova, P. (2019). Problems of controlling renewable forest resources in forest based sector. *12th International Scientific Conference WoodEMA*.
- Neuman, W. L. (2012). Toplumsal araştırma yöntemleri: nicel ve nitel yaklaşımlar, I-II. Cilt (5. Baskı), (S. Özge, Çev.). Yayın Odası Yayınları.
- Özdemir, M. (2009). *275 Nolu Söke Şer'iyye sicilinin (1-212 arası hükümler) transkribi*, [Yüksek Lisans Tezi], Adnan Menderes Üniversitesi.

- Patton, M. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Beverly Hills.
- Pullukçuoğlu Yapucu, O. (2007), *Modernleşme sürecinde bir sancak Aydın*, Kitap Yayınevi.
- Pullukçuoğlu Yapucu, O. (2019), *Gidenler ve gelenler için resmi belgelerin düşündürdükleri*, Ege Araştırmaları - I Batı Anadolu'da Giritliler, 95-109. Ege Üniversitesi Rektörlüğü Basımevi Müdürlüğü.
- Söke Ticaret Odası Ekonomik Rapor, (2020). 15 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.sto.org.tr/Portals/15/dosyalar/S%C3%96KE%20T%C4%B0CARET%20ODASI%20EKONOM%C4%B0K%20RAPOR.pdf>. adresinden erişildi.
- Şen, H., Kaya, A. ve Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik üzerine tarihsel ve güncel bir perspektif, *Ekonomik Yaklaşım*, 29 (107), 77-101.
- Tarihi Kentler Birliği, (2015). *Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması*.
- Tarihi Kentler Birliği, (2012) *Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması*, II. Promat Matbaacılık.
- 5226 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (2004). 27/07/2004 tarih ve 25535 26735 sayılı Resmi Gazete.
- Uslu, A. ve Kiper, T. (2006). Turizmin kültürel miras üzerine etkileri: Beypazarı/Ankara örneğinde yerel halkın farkındalığı, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2 (3), 305-314.
- Ünsal, D. ve Pulhan, G. (2012). Türkiye'de kültürel mirasın anlamı ve yönetimi. A. Aksoy ve D. Ünsal (Ed.), *Kültürel Miras Yönetimi* içinde (ss. 30-65). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Vardar, A. (2000). Söke, Kemalpaşa Mahallesi. *Ege Mimarlık* 2000/3, 35, 40-41.
- Vasileiou, K., Barnett, J., Barreto, M., Vines, J., Atkinson, M., Lawson, S. ve Wilson, M. (2018). *Experiences of loneliness associated with being an informal caregiver: a qualitative investigation*. *Frontiers in Psychology*.
- Weaver, D. (2006). *Sustainable tourism: theory and practice*. London: Butterworth-Heinemann.
- Yazgan, D. Ç. M. (2009). Kentsel peyzaj tasarımı kapsamında tarihi çevre yenileme çalışmalarının araştırılması: Beypazarı Örneği, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 6 (3), 235-244.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık.
- 1710 Sayılı Eski Eserler Kânunu. (06.05.1973). 7 Eylül 2023 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/kanunlar_kararlar/kanuntbmmc056/kanuntbmmc056/kanuntbmmc05601710.pdf. adresinden erişildi.

Etik kurul onayı

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu-3 23.02.2024 tarih ve 39 sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.

Araştırmacıların katkı oranı beyanı

Tek çalışmalı yazar olup, sürecin tamamına yazarın kendisi tarafından katkı sağlanmıştır.

Çıkar çatışması beyanı

Araştırma herhangi bir çıkar çatışmasına sebep olmamıştır.

Teşekkür beyanı

Çalışmama verdiği katkılarından dolayı Mimar Mine Aşçı'ya teşekkür ederim.